Kč 30,– 5781 ČERVEN 2021 *ROČNÍK 83*

ראש חדש ROŠ CHODEŠ

SIVAN
TAMUZ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Jiří Daníček

Třebívlický židovský hřbitov, ukrytý ve vinicích a kvetoucích kaštanech.
(K textu na straně 11.)

USTAVUJÍCÍ ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Ustavující schůze Rady Federace ŽO v ČR, zvolené na období 2021–2024, byla svolána na 5. květen letošního roku s téměř čtyřměsíčním odkladem, vyvolaným epidemií koronaviru a omezeními, která ji doprovázela. I tak se jednání uskutečnilo distančně on-line s využitím platformy Zoom. Na programu byla volba příslušných komisí a představení kandidátů na funkci předsedy a místopředsedů FŽO.

Zasedání zahájil dosavadní předseda Petr Papoušek, který konstatoval usnášeníschopnost a v souladu se stanovami a volebním řádem předal vedení jednání ustanovující schůze tajemníkovi FŽO Tomáši Krausovi. Ten vysvětlil navržený způsob hlasování o jednotlivých kandidátech formou e-mailové korespondence a vysvětlil, jak je zajištěna tajnost a legalita takového hlasování. Poté o navrženém způsobu vlastní volby nechal hlasovat.

Pro se vyjádřilo 40 účastníků zasedání, proti byl 1 a 1 se zdržel.

Návrh byl přijat.

Stejným způsobem byli potvrzeni členové mandátové a volební komise.

Následně předsedající T. Kraus vyzval k volbě předsedy a sedmi místopředsedů FŽO, v souladu se schváleným postupem – tedy zasíláním hlasů na danou e-mailovou adresu do 7. května 2021. Navržení kandidáti se účastníkům zasedání představili.

Poté bylo jednání ukončeno.

VÝSLEDKY VOLEB

(*Zpráva volební komise o výsledku voleb do orgánů Federace židovských obcí pro volební období 2021–2024*)

Volební komise získala dne 12. května 2021 zápis z volebního shromáždění a výsledky hlasování zpracované Mgr. L. Proškem.

Konstatuje, že volby Rady Federace židovských obcí v České republice ve dnech 5.–7. května 2021 proběhly řádným způsobem, hlasování se zúčastnila nadpoloviční většina členů Rady FŽO a rada zvolila orgány na volební období 2021–2024 takto:

předseda Federace židovských obcí:
Petr Papoušek

místopředsedové:
Jiří Daníček, Jiří Löwy, Marta Malá, Michal Lichtenstein, Jáchym Kanarek, Peter Györi, Michal Hron

předseda revizní komise: David Markovič

Za volební komisi: Judita Augustová, Jaroslav Němec, Iva Vlčová

AKTUALITY

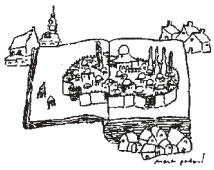

ZLATÁ JEŘABINA

Během ledna mohla široká veřejnost posílat nominace do ankety Zlatá jeřabina – Cena Kraje Vysočina za kulturní počin roku a Skutek roku. Ze všech došlých námětů vybrala odborná skupina dvacet položek v každé kategorii a předložila je k hlasováním veřejnosti. V kategorii Péče o kulturní dědictví se na prvním místě se 712 hlasy umístila obnova kostela sv. Markéty v Jaroměřicích nad Rokytnou. Páté místo v pořadí a 242 hlasů získala celková obnova synagogy v Polici u Jemnice. Pro FŽO, která je na Vysočině přece jen „přespolní“, je takové ocenění její péče o památky velkým úspěchem i uznáním. *jd*

KAUZA LIDICE

Druhého června 1942 – osm dní před vyhlazením Lidic – zatkli četníci v obci tamní židovskou obyvatelku Štěpánku Mikešovou, která do té doby pozornosti úřadů unikala. Předali ji gestapu. Žena skončila v Osvětimi, kde ji nacisté zavraždili. Mikešová desítky let nikdy nefigurovala v žádném seznamu lidických obětí. V roce 2016 vyšla kniha *Lidice. Zrození symbolu*, jejíž autor, historik Vojtěch Kyncl, došel k závěru, že Mikešovou udala Alžběta Doležalová, u níž byla v podnájmu. Doležalová při vyhlazení obce sama skončila v koncentračním táboře a zemřela krátce po válce. Kyncl se opírá o hlášení šéfa buštěhradské četnické stanice Evžena Ressla sepsané po válce v roce 1945. Někteří jiní historici Kynclovy závěry zpochybňují. Pozornost ke kauze přitáhl v roce 2019 pořad *Reportéři ČT*. Kynclovu hypotézu tvrdě napadlo zejména národovecké křídlo tamního Českého svazu bojovníků za svobodu v čele s Janou Bobošíkovou, jehož členy byli například i mluvčí Hradu Ovčáček nebo kardinál Dominik Duka. Po tlaku ministra kultury Lubomíra Zaorálka musela loni v lednu rezignovat ředitelka Památníku Lidice Martina Lehmannová. Na protest podalo výpověď i deset jejích podřízených, kteří mluvili o „normalizačním výkladu dějin“, který podle nich nepřipouští diskusi o věcech, které nezapadají do obrazu Lidic, budovaného komunistickou propagandou.

Loni v únoru se ředitelem lidického památníku stal vojenský historik Eduard Stehlík, který několik měsíců po svém nástupu oznámil, že citlivou kauzu nechá nezávisle přezkoumat. „Chci, aby se celý případ opět vrátil tam, kam patří, tedy na pole práce akademické a historické obce. Proto jsem se rozhodl bezodkladně oslovit odborná historická pracoviště v České republice i v zahraničí s žádostí o nominaci expertů do vědeckého týmu, který vše nezávisle posoudí. Jimi vypracovaný posudek, včetně všech shromážděných dobových dokumentů, zveřejní Památník Lidice v plném rozsahu,“ oznámil Stehlík. Posudky jsou nyní hotové. Nejedná se o jednu studii, ale o patnáct samostatných posudků, které budou zveřejněny v první polovině června. Autoři posudků měli podle zadání odpovědět na jednoznačně položenou otázku: „Zda paní Alžběta Doležalová z Lidic bez jakýchkoli pochybností může být označena za udavačku.“ Drtivá většina posudků na ni odpověděla negativně. „Ze všech posudků je jeden jediný, který se shoduje s panem Kynclem,“ řekl *Deníku N* Stehlík. *zdroj: Deník N*

OBSAH

Komentář k Tóře na tento měsíc **4–5**
Nevím, co bude – rozhovor s běloruskou divadelnicí Aksanou Haiko **6–7**
Básně a písně – o poslední knize Leonarda Cohena **8–9**
Spravedlnost pro Sarah Halimi **10**
Synagoga v Třebívlicích **11**
O knize Amose Oze **12**
Malíř a grafik Jakob Karl Hirsch **13**
Jarcajt není roční období on-line výstava ŽM v Praze **14–15, 18**
André Aciman: *Hluchá žena* **16–17, 18**
O rozhovorech s pamětníky **19**
Na dohled od sochy Svobody **20**
Izrael: *Gaza po sedmi letech* **21**
Výběr z českých médií **22**
Kalendárium **23**
Zprávy, kultura, inzerce **24–27**
Zprávy ze světa **28**

Co je asi nejdůležitější: federace v posledních letech na konkrétních případech prokázala, že princip vzájemné solidarity, ochoty pomoci jeden druhému a pochopení pro potřeby, které se týkají jiné židovské obce, je v rozhodování a praxi stále přítomný. Že není formální institucí a úřadem, ale živým společenstvím židovských obcí a organizací, které sice mohou mít a mají na řadu věcí odlišný názor, ale v podstatných věcech se dokážou rozumně dohodnout se zřetelem na zájmy a prospěch celku.

Možná je skutečnost, že do vedení federace byl zvolen mladý člověk z mimopražské obce, vůbec tím nejvýznamnějším signálem, který se týká budoucnosti. To, že je vedení společných věcí komu předat, a také to, že představitelé židovských obcí a organizací jsou ochotni mladým lidem, za kterými je vidět práce ve prospěch celku, dát důvěru a hlas, je povzbuzující. Pro budoucnost Federace židovských obcí i pro mě osobně.

TŘETÍ OBDOBÍ

Do čela FŽO byl zvolen Petr Papoušek

Těmito slovy jsem na začátku roku 2013 přivítal skutečnost, že do čela Federace ŽO v ČR byl ustanoven poprvé po dlouhých letech člen jiné než pražské obce, předseda ŽO v Olomouci Petr Papoušek. Měl jsem z jeho zvolení radost. Jeho dědeček Miloš Dobrý, který patřil k mým skutečným přátelům, vykonal jak v Olomouci, tak i ve své činnosti v Radě FŽO, zejména po roce 1990, pro židovskou pospolitost v Čechách a na Moravě hodně dobré práce. Byl výraznou osobností, velký sportovec, mluvil výborně několika jazyky, a čeho se chopil, to téměř vždy dovedl ke zdárnému konci. A byl také dobrý Žid, který z té skutečnosti nedělal vědu, ale vždy se k ní hlásil a zase především prací – pro olomouckou obec i pro federaci. Ledacos z toho dokázal předat i svému vnukovi. *jd*

* * *

Petr Papoušek byl letos v květnu potřetí zvolen do čela FŽO pro funkční období 2021–2024. V souvislosti s tím jsme staronovému předsedovi položili několik otázek.

Před osmi lety jste se poprvé stal předsedou FŽO. Co vám v uplynulých letech v této funkci dodávalo energii a co ji naopak nejvíce pohlcovalo?

Myslím si, že nejvíce mi dodávají energii úspěšně dokončené projekty nebo dosažené cíle, které mají dopad přímo na naši komunitu – a především na její členy. Stačí mi, když jsem nakonec u toho a jsem svědkem, že to lidi baví a má to pro ně smysl. Nebo když se povede zajistit do budoucna finanční prostředky pro Nadační fond obětem holokaustu, to také potěší. Na druhou stranu je vyčerpávající, když lidé nedělají to, co by měli dělat, a je třeba je často kontrolovat a zabývat se tím, co by měli udělat oni. Také se celkem nerad vyjadřuji k záležitostem, ke kterým nejsou dostupné spolehlivé informace, nebo jsou ze své podstaty hodně formální.

Změnilo se za těch osm let ve směřování a fungování FŽO něco podstatného?

Určitě, federaci je dnes mnohem více vidět na sociálních sítích a dalších nástrojích komunikace, došlo také k obměně na některých zaměstnaneckých pozicích a změnám v jejich zaměření i v profesionální náročnosti – v tom bude nutné i dále pokračovat. Cílem je vytvářet pro všechny organizace, ze kterých se federace skládá, podmínky, které jim umožní naplňovat potřeby a oprávněná očekávání jejich členů. Ne vždy je to zcela v našich silách, ale snažíme se o to.

A vy sám, máte pocit, že jste se změnil? A pokud ano, v čem podstatném?

To nevím, asi by to měli posoudit jiní. Určitě jsem zkušenější, před osmi lety jsem vlastně nevěděl, co to být předsedou FŽO všechno znamená a obnáší. Důležité je prosazovat potřebná rozhodnutí a současně si nemyslet, že máte ve všem a vždycky pravdu. Najít tu míru a poměr ale není vždy jednoduché.

Před vámi je třetí funkční období. Jsou tady vážné hospodářské následky pandemie...

Co se týče FŽO, obávám se, že nás těžké roky teprve čekají a všichni se na to musíme připravit. Finanční prostředky, které jsou součástí odluky státu a církví, postupně klesají a jednoho dne ustanou, ostatní zdroje příjmů, zejména z turismu, jsou do budoucna těžko předvídatelné. Našim a mým úkolem v této věci je najít realistické a přijatelné řešení.

Říká se, že peníze nejsou všechno. Co považujete pro existenci a poslání FŽO v nejbližších letech za zcela zásadní?

Za zásadní považuji soudržnost. Nečekají nás lehké roky a čekají nás naopak i nepopulární rozhodnutí v mnoha oblastech. Změny mohou být pro některé obce, zejména ty malé a bez majetku, bolestivé a těžké. Právě jako komunita bychom měli držet pospolu, a navzájem si pomáhat. Určitě budeme pokračovat v projektech mládeže jako tábor Machanejnu, Limmud, v projektu památek 10 hvězd, bezpečnosti atd.… Věřím také, že se povede pod FŽO ustanovit Bejt din pro Českou republiku. Přál bych si, aby FŽO byla hodně efektivní ve svém rozhodování a hodně solidární ve své činnosti.

* * *

Petr Papoušek se narodil v Olomouci v roce 1977. Vystudoval Ekonomickou fakultu Technické univerzity v Ostravě. Během studií strávil rok na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Po ukončení magisterského studia v oboru makroekonomie byl přijat na program Paideia při Evropském institutu pro židovská studia ve Stockholmu.

Od roku 2004 je předsedou Židovské obce v Olomouci. Od roku 2012 působí jako předseda Federace židovských obcí v České republice. Je členem výkonné rady Světového židovského kongresu. Je ženatý a má dvě děti.

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

PARŠAT CHUKAT

V textu oddílu Tóry Šlach lecha se příběh východu z Egypta tragicky láme. Pod dojmem informací deseti zvědů rezignuje Izrael na dobytí Svaté země. V důsledku toho má teď na vybranou mezi nomádskou existencí v poušti a kajícným návratem do egyptského otroctví. Bůh ani Moše mu tentokrát nepřijdou na pomoc. Naopak potvrzují, že jejich děti budou pást v poušti čtyřicet let a ponesou jejich nevěru, dokud jejich mrtvoly neztrouchniví v poušti. Své dilema řeší lid paradoxně tím, že si ráno přivstanou, aby splnili příkaz k dobytí země. Přestože je Moše od toho zrazuje, vytáhnou k vrcholu hory, zatímco truhla Hospodinovy smlouvy a Moše nevytáhli z tábora. A stane se, jak je Moše varoval: Amalekité a Kenaánci, sídlící na oné hoře, sestoupili a bili je a rozprášili je až k Chorma.

Lid si potom mohl vykládat porážku jako potvrzení správnosti původního rozhodnutí. Následující oddíl Tóry (Korach) pokračuje logicky vzpourou. Byla nesena argumenty, proč si Moše, Aharon a Levité osobují ve svatém národě výjimečné postavení a proč by služba Bohu neměla jako dříve náležet prvorozeným. Volba mezi dosavadním vedením a Korachovými stoupenci byla fakticky volbou mezi návratem do Egypta a smrtí v poušti, ale v ideologii vůdců vzpoury to nemělo místo. Korachovi nešlo ani o rovná práva všech, ani o práva prvorozených, ani o budoucnost Izraele, ale o dobytí postavení vůdce a z toho plynoucích výhod.

Tohle všechno Moše zprvu nechápal. Proto se divil, co proti němu Korach má, když mu nikdy neublížil. Bůh potom na jeho žádost rozhodl spor jednoduše tím, že se Mošeho odpůrci propadli do pekel a od Hospodina vyšel oheň a strávil oněch dvě stě padesát prvorozených, obětujících kuřidlo. Nazítří však celá obec Jisraele na Mošeho a Aharona lála, že zabíjejí Hospodinův lid, a *Hospodin mluvil k Mošemu: Držte se zpět od téhle obce a vzápětí je zničím!* Tu oni oba padli na své tváře a Moše řekl Aharonovi: *Vezmi svou lopatku, dej na ni oheň z oltáře, polož na ni kuřidlo a pospěš k obci a usmiř za ně, protože ten vztek vyšel od Hospodinovy tváře a ta rána začala! A Aharon utíkal mezi obec a hle, rána v lidu již začala, a tak vložil kuřidlo a usmířil za ten lid. Postavil se mezi mrtvé a živé a epidemie byla zastavena. Při té epidemii bylo ale čtrnáct tisíc sedm set mrtvých, kromě těch mrtvých za Korachovu věc.*

Marc Chagall: *Exodus*, 1956.

Kdyby tehdy Bůh Mošemu řekl, *za tohle, že jste mi nevěřili a neposvětili mne před očima synů Jisraele, nepřivedete toto shromáždění do země, kterou jsem jim dal*, bylo by to asi pochopitelnější, než když nad nimi vyřkl tento rozsudek později. Jestliže použili bohoslužebného prostředku, který jim on sám vložil do rukou, k tomu, aby zastavili katastrofu, Moše s Aharonem se fakticky zpronevěřili svému pánu. Nejenže ho před očima celého Izraele neposvětili, ale relativizovali jeho vůli. Možná i proto si Moše na začátku knihy Dvarim vysvětloval trest tím, že *i na mne se Hospodin kvůli vám rozlítil, řka: Ani ty tam nepřijdeš!* A v paršat Vaetchanan, když prosil Hospodina, aby ho nechal přejít a spatřit tu dobrou zemi za Jardenem, to Moše opakuje: *Hospodin se na mne hněval kvůli vám a nevyslyšel mne, a Hospodin mi řekl: Dost, už o této věci znovu nezačínej!*

Vraťme se však k vylíčení události, při níž byl rozsudek vysloven. *A když synové Jisraele, celá ta obec, přišli prvního měsíce do pouště Cin a lid se usadil v Kadeši, zemřela tam Mirjam a byla tam pohřbena. Obec pak neměla vodu a sebrali se na Mošeho a na Aharona. Lid se s Mošem přel a prohlásili: Kéž bychom bývali zahynuli, když hynuli naši bratři před tváří Hospodina! Proč jste zavedli Hospodinovu obec do téhle pouště? Abychom zemřeli, my i náš dobytek? A proč jste nás vyváděli z Micrajim? To abyste nás zavedli na tohle špatné místo?*

Závěr, že se tak stalo čtyřicátého roku exodu, je odvozován jednak z toho, že je do něj kladen děj následující paraši (Balak), a také proto, že lid říká, *kéž bychom bývali zahynuli, když hynuli naši bratři*. Jenomže kdo jiný, než bratři mohl mluvit o smrti bratrů? Mluvčí tedy patří k pokolení otců, jejichž těla ve čtyřicátém roce již zpráchnivěla v zemi, a prozrazuje to i oblíbená rétorika rebelantů: *Proč jste nás vyváděli z Micrajim? To abyste nás zavedli na tohle špatné místo?*

Zvědové se však vrátili z průzkumu země na podzim v době sklizně vína a ovoce, takže údaj o smrti Mirjam na roš chodeš nisan spíše naznačuje, že se tak stalo nedlouho po návratu zvědů. O tom, že Mirjam zemřela začátkem třetího roku exodu, svědčí i Moše, když koncem čtyřicátého roku říká, že v Kadeši strávil Izrael *řadu let, tak dlouho, jak jste si zasloužili.* A návazně na ty řeči mluvil Bůh k Mošemu: *Vezmi tu hůl, ty a tvůj bratr Aharon shromážděte obec a promluvte o té skále, a když jim vyvedeš z té skály vodu, napojí se obec i jejich dobytek. Moše tedy vzal tu hůl, a když shromáždili obec před tou skálou, řekl jim: Poslouchejte, prosím, vy rebelové, což vám my můžeme vyvést vodu z téhle skály?*

Jestliže text přeložíme v intencích Rambanova komentáře, pochybnosti stran Mošeho věrnosti Bohu odpadají. Neviděl smysl v tom oslovovat kámen, a mluvil proto *o té skále* s přítomnými lidmi. Měl k tomu také dobrý důvod, aby až udeří holí na skálu a voda z ní vyprýští, nepřipisovali ten zázrak jemu a Aharonovi, nýbrž Bohu. Nakonec i Tóra uzavírá záležitost tím, že mluví o Kadeš jako o místě, *kde se synové Jisraele svářili s Hospodinem, a on se tam na nich* (na obou bratřích) *posvětil,* jako se předtím posvětil na dvou synech Aharonových. Moše se tehdy po jejich smrti při zasvěcení pouštního svatostánku snažil bratra utěšit, že se Svatý, buď požehnán, chtěl posvětit na těch, kteří jsou mu blízcí, a mylně se domníval, že zemřou oni dva.

Efraim K. Sidon

KORACH A FAKE NEWS (4M 16–18)
Koracha pohltila země, ale jeho duch nezmizel. Ztělesňuje to, co rabínské autority nazývají sporem vedeným *nikoli* v zájmu nebes. Jeho opakem, jak zdůrazňují rabíni, jsou spory, které mezi sebou vedli zastánci škol Hilelovy a Šamajovy. Ti se přeli právě v zájmu nebes, či jinak řečeno – v zájmu pravdy. Spor vedený nikoli v zájmu nebes je spor vedený kvůli vítězství a získání moci.

Korach a jeho následovníci toužili po moci. Každý z rebelů chtěl zastávat vyšší a významnější post, než doposud měl. Text Tóry nám předkládá zcela jasný obraz toho, co si vzbouřenci představovali pod pojmem vedení. Před Mošeho a Aharona předstoupili s výtkou: „Co se povyšujete nad Hospodinovo shromáždění?“ A později řekli Datan a Aviram Mošemu: „Teď bys nám chtěl ještě panovat!“

Obecně platí, že pokud chcete pochopit něčí zášť, naslouchejte tomu, z čeho se lidé vzájemně obviňují; tím zjistíte, co sami chtějí. Židé byli po staletí obviňováni z toho, že chtějí ovládnout svět. Přitom Židé – na rozdíl od těch, kteří je osočovali – po ničem takovém netoužili, nikdy nevytvořili žádnou říši, která by usilovala o dominanci. Stejně to bylo s rebely: Mošeho a Aharona vinili z vedení, které bylo cizí principu Tóry a zcela neslučitelné s hodnotami, které Moše představoval, především s jeho pokorou. To rebelové se chtěli povýšit nad Hospodinovo shromáždění, to oni chtěli panovat. Co děláte v případě, že netoužíte po pravdě, ale po moci? Nenapadnete obsah tvrzení, ale toho, kdo tvrzení pronáší. Nikoli poselství, ale posla. Pokusíte se oponenta „ukřičet“.

Vzbouřence vůbec nezajímaly skutečné problémy, to, co lidi trápilo. Jak lze soudit z textu, chtěli hlavně diskreditovat Mošeho, nahlodat jeho důvěryhodnost, vzbudit pochybnosti o tom, zda skutečně dostává příkazy od Hospodina. Když usilujete o moc, pravda jde často stranou.

Nejpodlejší obvinění vůči Mošemu vznesli Datan a Aviram: „Je vám málo, že jste nás vyvedli ze země tekoucího mléka a medu, abyste nás usmrtili v poušti, a teď bys nám chtěl ještě panovat!“ (4M 16,13) Toto obvinění je předchůdcem znamení naší doby: světa fake news, alternativní pravdy a postpravdy. Datan a Aviram samozřejmě lhali, ale věděli, že když své lži budou říkat často, úderně a v příhodnou dobu, najdou se lidé, kteří jim uvěří.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách červen 2021 sivan/tamuz 5781

Účast na bohoslužbách v synagogách je omezená, je nutná registrace nejpozději den předem do 12.00 hodin na e-mailu: rabinat@kehilaprag.cz.
Páteční večerní bohoslužba a kabalat šabat se koná pouze ve Vysoké synagoze.

Staronová synagoga

28. 5.	*pátek*		*začátek šabatu 20.40 hodin*
29. 5.	sobota	**Behaalotcha**	9.00 hodin
		4M 8,1–12,16; hf: Za 2,14–4,7	
			konec šabatu 22.05 hodin
4. 6.	*pátek*		*začátek šabatu 20.47 hodin*
5. 6.	sobota	**Šelach Lecha**	
		4M 13,1–15,44; hf: Joz 2,1–24	9.00 hodin
			konec šabatu 22.14 hodin
10. 6.	*čtvrtek*	***1. den Roš chodeš tamuz***	
11. 6.	*pátek*	***2. den Roš chodeš tamuz***	
			začátek šabatu 20.53 hodin
12. 6.	sobota	**Korach**	9.00 hodin
		4M 16,1–18,32; hf: 1S 11,14–12,22	
			konec šabatu 22.21 hodin
18. 6.	*pátek*		*začátek šabatu 20.56 hodin*
19. 6.	sobota	**Chukat**	
		4M 19,1–22; hf: d 11,1–33	9.00 hodin
			konec šabatu 22.25 hodin
25. 6.	*pátek*		*začátek šabatu 20.58 hodin*
26. 6.	sobota	**Balak**	9.00 hodin
		4M 22,2–25,9; hf: Mi 5,6–6,8	
			konec šabatu 22.26 hodin
27. 6.	*neděle*	*půst 17. tamuz*	*1.44–22.10 hodin*
2. 7.	*pátek*		*začátek šabatu 20.57 hodin*
3. 7.	sobota	**Pinchas**	9.00 hodin
		4M 25,10–31; hf: Jr 1,1–2,3	
			konec šabatu 22.23 hodin

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin, mincha ve 14.00 hodin. V sobotu šachrit místo Jeruzalémské v 8.45 hodin.

28. 5.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
4. 6.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
11. 6.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
18. 6.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
25. 6.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin
2. 7.	pátek	mincha, maariv, kabalat šabat	19.30 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se zde v současné době nekonají.

Bejt Simcha

Kabalat šabat každý pátek od 17 hodin prostřednictvím on-line platformy Skype.
V případě zájmu o zařazení na seznam nás kontaktujte na e-mailu kehila@bejtsimcha.cz.

NEVÍM, CO BUDE

Rozhovor s běloruskou divadelnicí Aksanou Haiko

Herečka, dramatička, režisérka a organizátorka kulturních a společenských akcí a happeningů, **Aksana Haiko** *(nar. 1976 v Brestu Litevském), vystudovala v letech 1993–1998 stavební fakultu a ekonomii a obchodní právo na Brestském polytechnickém učení a na Běloruské univerzitě. Roku 2001 založila Svobodné divadlo (od roku 2011 přejmenované na Divadlo Kryly Khalopa), roku 2014 pak nezávislé kulturní a vzdělávací centrum KX Space. Zúčastnila se řady divadelních dílen (především v Polsku), absolvovala též workshopy pro kulturní manažery. S představeními hostuje na mezinárodních divadelních a kulturních festivalech. Je mj. autorkou divadelního dokumentu* Černobyl *a audiomapy* Brest Stories Guide *zachycující místa v Brestu spjatá s židovskou historií.*

Kvůli angažovanosti proti běloruskému autoritářskému režimu a účasti v protestech proti vládě prezidenta Lukašenka se dostala do politických problémů a úřady její divadlo zavřely. V květnu přijela do Prahy na tvůrčí stipendium poskytnuté Činohrou Národního divadla a festivalem Pražské křižovatky, které pomohla zorganizovat Ambasáda nezávislé běloruské kultury v Brně.

Paní Aksano, proč jste se po studiích ekonomie a práv rozhodla založit divadlo?

To není moc zajímavý příběh. V sedmnácti jsem si musela vybrat, co budu studovat, a protože jsem to moc nevěděla, šla jsem na polytechniku a pak na práva. Ale učení jsem vlastně nebrala vážně, neplánovala jsem pracovat v oboru a čím dál víc mě bavilo umění. Když mi bylo pětadvacet, věděla jsem, že chci dělat divadlo. Žádné ukončené formální divadelní vzdělání ale nemám, učila jsem se sama v různých polských divadlech v rámci master classes. To, že jsem i ekonomka a právnička, mi ale v divadelním provozu hodně pomáhá, takže úplně nadarmo to nebylo. Mohu sama řídit náš nezávislý prostor a nespoléhat na státní struktury.

Čím se inspirujete, pro koho hrajete?

Nikdy mě nezajímala klasická divadelní dramata. Inspirují mě bolestné body běloruské historie a současnosti, texty, které se k nim vyjadřují. Záleží mi také na kontaktu s diváky, na možnosti dát

Aksana Haiko v Praze, 2021. Foto am.

jim prostor. Hráli jsme třeba Kafkův *Proces*, ten je v Bělorusku naprosto aktuální. Myslím, že k nám lidi chodili proto, že mohli svobodně mluvit, sdílet své názory s jinými, snad se i něco dozvěděli.

U nás nebylo jen divadlo, ale fungoval tam také společenský prostor pro různé akce, pro diskuse, projekce, přednášky, při nichž se představovali různí autoři a umělci. Měli jsme také galerii současného umění.

Mluvíte v minulém čase…

Divadlo už je tři měsíce zavřené. Úřad finančních vyšetřování u nás zahájil audit, zmrazil divadlu účty, hrát nemůžeme. Je to trest za to, že jsme podporovali protivládní protesty. V centru KX Space jsme pořádali akce na pomoc demonstrantům, třeba krizovou psychologickou pomoc pro ty, kdo trpěli traumatem poté, co je policajti zmlátili, nebo pro ty, kteří prošli vězením nebo kterým zavřeli jejich blízké. Organizovali jsme také přednášky o běloruské historii a o historii hlavního symbolu protestů – bílo-červeno-bílé národní vlajce, která se používala v letech 1918–1919 a pak po pádu komunismu v letech 1991–1995. To já dobře pamatuju, ale mladí demonstranti o tom nevěděli. Lukašenko používání téhle staré vlajky zakázal a nařídil zavést úplně jinou.

Co pro vás znamená žít a pracovat v Bělorusku?

Stejně jako v Sovětském svazu i v Bělorusku existuje oficiální kultura, ta je podporovaná státem, a neoficiální, a ta se musí financovat sama, což je velice těžké. Proto je u nás málo nezávislých divadel, nejen v Brestu, ale i v Minsku. A tak mám pocit, že to, co dělám, je důležité, že v cizině bych tak smysluplnou práci těžko našla. Je to vlastně jediné divadlo a kulturní centrum svého druhu v zemi.

Řekla byste pár slov o svých hrách *Černobyl* a *Brest Stories Guide*?

Roku 2013 jsme zahájili cyklus dokumentárních her nazvaných *Běloruské historie*, tedy historie v množném čísle. Naše oficiálně podávaná historie je hodně ideologická a vlastenecká, nepříjemné momenty zamlčuje. Rozhodla jsem se s pomocí našich i zahraničních historiků vyprávět jiné dějiny, a to přímo ústy lidí, kteří ji zažili. Pracovali jsme také s monografiemi, se vzpomínkami, ale hlavní roli hrají rozhovory s pamětníky.

V Brestu třeba žije hodně lidí, kteří k nám byli přesunuti po výbuchu jaderné elektrárny Černobyl v roce 1986. Jaderný mrak plul na sever, zasáhl asi čtvrtinu Běloruska, aniž kdokoli cokoli věděl. Hra *Černobyl* je založena na výpravách do běloruské části evakuační zóny, která je přístupná vždycky pár dní o Velikonocích. Mluvili jsme tam s lidmi, kteří tam zůstali, a jejich vzpomínky jsme spojili se vzpomínkami lidí odsunutých do Brestu. To celé mělo další dimenzi, a sice protest proti tomu, aby se po Černobylu stavěla v Bělorusku jaderná elektrárna u městečka Astravec.

Černobyl je hra, kterou dotvářejí sami diváci. Mám doma čepici, kterou

mě máma nutila nosit celé léto 1986, už z toho je patrné, jak „důkladná“ u nás byla ochrana před radiací. Při představení jsem si čapku nasadila a vyprávěla své vzpomínky – a pak ji nabídla někomu z publika. Skoro každý v Bělorusku má na Černobyl nějakou vzpomínku, a to samé v dalších zemích, kde jsme hru představili: v Polsku, v Rusku, ale taky v Dánsku, ve Francii, všude diváci vyprávěli, co se jim s tou katastrofou vybavuje. U vás by to bylo stejné.

Určitě. Historie brestské židovské komunity patří také k „nepříjemným“ dějinám?

To je spíš věc lhostejnosti, zapomnění, a samozřejmě antisemitismu sovětského ražení. Mluví se jen o hrdinném boji proti fašismu, památník v brestské pevnosti, kde začala německá invaze do Sovětského svazu, je věnovaný sovětským vojákům, statečným obráncům vlasti, jiná historie jako by neexistovala, o vyvražděných Židech ani slovo. Židé přitom před druhou světovou válkou tvořili skoro polovinu obyvatel Brestu, měli své synagogy, ješivy, školy, nemocnice, knihovny, jídelny, starobince, sportovní kluby, obchody, dobročinné spolky, všechno možné. A co je tam připomíná? Jeden nenápadný památník. Ani v učebnicích se o nich nepíše, jen o sovětských občanech, slovo holokaust v nich nenajdete.

Současná židovská obec je nepočetná a hodně skromná, existuje i malé Židovské muzeum. V někdejší Velké synagoze je biograf, tam, kde býval židovský hřbitov, postavili Sověti stadion. Lidem v okolí nabízeli, aby si vzali náhrobní kameny jako stavební materiál, a oni si je brali. Nemám židovské kořeny, ale tohle mlčení a zapomínání mi připadá strašně nespravedlivé.

Chápu správně, že *Brestské příběhy* nejsou divadlo, ale audiomapa?

Ale ano, je to divadlo, ale každý si ho hraje sám. Celé město je jeviště a vy po něm chodíte a z mobilní aplikace posloucháte svědectví o tom, co se tam dělo ve třicátých letech, a hlavně v letech ghetta, tedy 1941–1942, co na jakém místě mělo vztah k místní židovské historii. Brestské modlitebny byly skromné, vypadaly jako normální domy, a tak to, co zůstalo, od zástavby nerozeznáte. Centrum města – dnešní ulice Karla Marxe, Dzeržinského nebo Sovětská – bylo před válkou židovské. Komentář k audiu namluvili nejlepší běloruští herci. Čerpali jsme z archivních materiálů, z knih (hodně informací jsme našli v *Černé knize* Vasilije Grossmana a Ilji Erenburga), ale hlavně z rozhovorů s různými svědky tragických událostí. Mluví v nich Bělorusové, běloruští Židé, kteří přežili holokaust, ale také němečtí vojáci, kteří se podíleli na ničení ghetta.

Je v Bělorusku antisemitismus?

Nijak výrazný, spíš takový ten hloupý, primitivní, stejně jako rasismus nebo nenávist k uprchlíkům. Nedávno mi můj kadeřník řekl, že nesnáší černochy, protože páchnou. „A setkal jste se někdy s nějakým?“ zeptala jsem se ho. Samozřejmě že nesetkal. Bělorusko je v tomhle zaostalé, lidi většinou nepřijdou do styku s nikým, kdo se nějak liší.

O čem je hra, kterou jste přijela v rámci stipendia dopsat?

Hlavní téma jsou různé podoby žen, od matek, dcer, milenek, manželek po fúrie a hysterky. Je to série monologů o různých fázích ženského života a je v nich také téma ženské solidarity a mimo jiné, jak se projevovala v nacistických koncentrácích, cituju tam vzpomínky přeživších. Chtěla bych do hry vnést i téma protestů žen v dnešním Bělorusku a ženskou solidaritu ve věznicích. V Praze ji dokončuji, a poprvé se snad bude hrát letos v létě v polském Lublinu.

Ženskou solidaritu v lágrech zmiňuje i dokument *Zapomenuté transporty* Lukáše Přibyla, jeden díl je věnovaný transportům do Běloruska…

V těch vzpomínkách figurují třeba maličkosti, které pomáhaly ženám v lágrech přežít, projevy laskavosti, ohledů.

Jste v Praze poprvé?

Už jsem tu byla, ale musím říct, že teď, bez turistů, je město ještě krásnější. Jsem velká čtenářka Franze Kafky, když jsme v divadle uvedli *Proces*, hrála jsem Josefa K. V Praze jsem už obešla všechna kafkovská místa. Prošla jsem si cestu Josefa K. k popravě přes Karlův most do lomu na Strahově, a znovu jsem se začetla do Kafkových deníků.

Jsem moc ráda, že jsem mohla přijet, jsem vděčná Ambasádě nezávislé běloruské kultury, která s námi navázala kontakt, a Národnímu divadlu, že mi dali stipendium. Mohu se tu nadechnout čerstvého vzduchu, na chvíli zapomenout na to, co se děje doma.

Jak zesílila po protestech proti zmanipulovaným volbám cenzura?

Moji kolegové a kamarádi už neřeší cenzuru. Řeší to, že je ztloukli, vyhodili z práce nebo rovnou zavřeli, že se musejí skrývat nebo utéct do zahraničí. U nás k vám přijde policie třeba za to, že vyvěsíte na balkon červeno-bílé prádlo nebo máte bílé ponožky a červené tenisky, to už se bere jako provokace. Lidi se šestadvacet let Lukašenkova režimu báli, a když konečně strach přemohli, Lukašenko je za to s Putinovou pomocí čím dál neúprosněji drtí. Situace je opravdu zlá.

Loajální režimu jsou státní zaměstnanci. Neuvěřitelně špinavou práci odvedla při loňských volbách většina ředitelů škol. Volby se vždycky konají ve školách a za protokoly, které by se měly psát večer po uzavření volebních místností, zodpovídají ředitelé. Ale když ty protokoly chtěl někdo vidět, škola na něj zavolala policajty. Žádné totiž nebyly, výsledky voleb se falšovaly.

Je to tak strašné, že se mi na to ani nechce myslet, hlavně tady v Praze, když svítí slunce, dívám se na řeku. Jako by to bylo na jiné planetě…

Uvažovala jste někdy o emigraci?

Těžko bych emigrovala. Jak jsem už řekla, mám pocit, že to, co jsem v Bělorusku dělala, mělo smysl, a jinde by to takový význam nikdy nemělo. Ráda bych co nejvíc využila možnosti různých stipendií a hostování v zahraničí, alespoň načas, než se situace snad uklidní. V tomhle ohledu mají umělci výsadní postavení, protože díky kontaktům v zahraničí mají určitou podporu. Ale žít navždy v cizině si neumím představit. Nevím, co bude, co mě doma čeká. Ale pořád doufám, i když je to možná naivní víra, že se to tak do dvou let zlepší.

Alice Marxová

(*Audiomapu o Brestu lze nalézt na www.breststories.com; A. Haiko se představí při besedách v Praze 2. 6. v Auditoriu OVK ŽMP a 17. 6. on-line v Knihovně Václava Havla; v Brně 7. 6. v Divadle Husa na provázku.*)

BÁSNĚ A PÍSNĚ

V českém překladu vyšla poslední kniha Leonarda Cohena

Na začátku května vyšel v pražském nakladatelství Argo český překlad poslední sbírky textů Leonarda Cohena *Plamen*. Autor je známý především jako autorský zpěvák až kultovního věhlasu spjatý s folkovým žánrem, ale významné je i jeho literární dílo, které hudební kariéře předchází. L. Cohen, který zemřel 7. listopadu 2016 ve věku 82 let, ještě stihl editorům vysvětlit, jak by výbor z dosud nepublikovaných básní, písňových textů, deníkových záznamů i kreseb a autoportrétů měl vypadat, a na přípravě knihy se značně podílel.

OCHUZENÝ VÝZNAM

Plamen přeložil uznávaný překladatel Miroslav Jindra, který má s Cohenem bohaté zkušenosti. V roce 2004 jsme si tak mohli česky přečíst Cohenovy *Květiny pro Hitlera* a v roce 2008 *Knihu toužení*, za kterou překladatel dostal Státní cenu. Není divu, převádět Cohenovy texty není opravdu jednoduché – ostatně všechny tři knihy jsou doplněny Jindrovými doslovy či úvodem, ve kterých problematiku osvětluje. Čtenáři doporučuji tyto úvody nepřeskakovat. Jak překladatel píše, Cohenova poezie je značně specifická. „Ve své básnické tvorbě střídá čísla formálně (velmi různorodě) vybavená (rýmy, rytmus, strofy) s tzv. volným veršem; i ten ovšem u něj v sobě často nese jisté formální prvky, především přízvukově rytmické.“ Dále zdůrazňuje hudebnost Cohenových veršů a hlavní úskalí převodu: „Většina anglických slov je jedno- a dvouslabičných a českých dvou- a tříslabičných, což má za následek, že český verš překladu významově odpovídající anglickému originálu má tendenci být (slabičně i jinak) delší a požadovaná významová náplň se do něj odmítá vejít.“ Sám Jindra přiznává, že při vší své – a dodejme úctyhodné – snaze je výsledek co do smyslu textů nevyhnutelně „ošizený“, což ostatně čtenář, který Cohenovy básně a písně zná v originále, zjistí sám.

Nelze v této souvislosti nepřipomenout, že překlad jiného souboru Cohenových básní a písní *Hudba neznámého* obdržel od Obce překladatelů Anticenu Skřipec za rok 2003. V odůvodnění stálo: „Kniha se doslova nedá číst a u nic netušícího čtenáře je způsobilá zničit pověst L. Cohena.“ Zahanbené nakladatelství dokonce vyhlásilo, že kupujícím vrátí peníze. To naštěstí neplatí o valné většině ostatních překladů tohoto autora.

Ač Cohen je nadmíru uznávaným tvůrcem již od konce šedesátých let, publikované překlady jeho tvorby se u nás objevily, pokud vím, až v roce 1980. Především texty písní v knize věnované významným zahraničním písničkářům V*íc než jen hlas* (přel. J. Vejvoda, Fr. Novotný), kde vedle Cohena najdeme i B. Dylana, P. Simona, J. Brela… Ve *Světové literatuře* pak vyšel menší výbor básní v převodu P. Šruta. Podstatná část Cohenova literárního díla byla přeložena teprve po pádu komunismu, mj. oba romány *Oblíbená hra* a *Nádherní poražení* (přel. T. Hrách) a *Výbor poezie* (přel. P. Šrut). Přeloženo bylo i několik cohenovských biografií, leccos však zbývá. Ale především tu zpěvák několikrát koncertoval před plnými sály. Naposledy v ohromné pražské O2 areně v roce 2013. Takřka osmdesátiletý písničkář působil „fit“ po celou dobu skoro tříhodinového koncertu. Cohenovi byla někdy vyčítána nejistá intonace v hlase a poněkud „kolovrátková“ hra na kytaru, ale já tehdy zažil intonační přesnost a velmi účelný a jistý kytarový part. A nejsilnější byl jako vždy – při sólových výstupech s kytarou a velebným hlasem, některým připomínajícím starozákonního proroka.

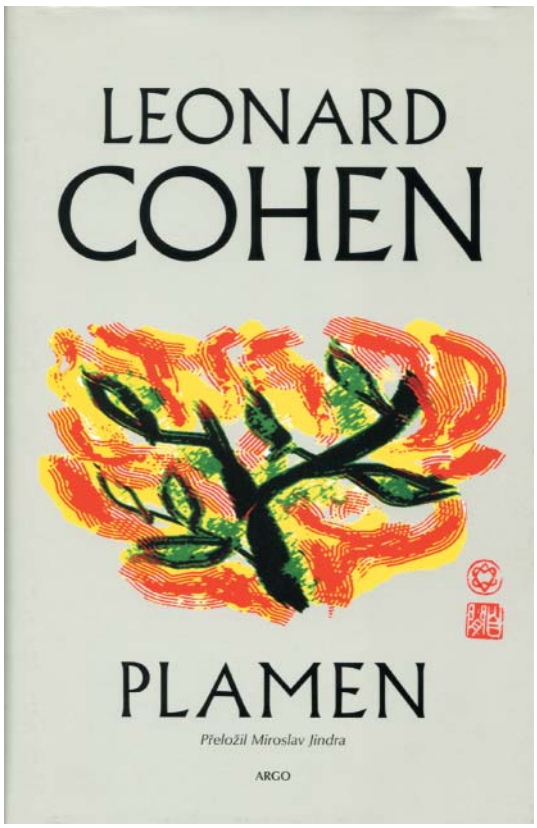

POSLEDNÍ ODKAZ

Vraťme se však k poslední knize, která v originále vyšla roku 2018. Knihu uvádí předmluva autorova syna Adama Cohena, který je též písničkář a producentsky se podílel na otcově posledním vydařeném albu *You Want It Darker* (2016) a posmrtném, snad ještě koncentrovanějším *Thanks for the Dance* (2019). Píše: *Můj otec byl vším možným, ale především to byl básník. Své povolání, jak zaznamenává ve svých zápisnících, pokládal za jakýsi „úkol od Boha“. (Ta pomlčka, vyznačující jeho úctu k božství, jeho nechuť ho vůbec pojmenovávat, je stará židovská zvyklost a potvrzuje jeho oddanost víře, která prostupuje jeho svobodomyslností.) „Náboženství, učitelé, ženy drogy, cesty, sláva, peníze… nic z toho mě tak nepovznáší a neskýtá mi takovou úlevu od utrpení jako začerňování bílých stránek – spisování.“ Toto vyjádření smyslu jeho života v sobě zároveň nese i jistou dávku lítosti – svým zasvěcením literatuře vysvětluje i to, co chápal jako nepříliš svědomité otcovství, zmařené přátelské vztahy a nedostatečnou péči o svoje finance a zdraví. (…) „Daleko došel jsem za krásou – co všechno jsem za sebou nechal.“ Ale dost daleko to pro něj zřejmě nebylo. A uvědomoval si, že tahle kniha se má stát jeho posledním odkazem.*

Cohen na přípravě této takřka třísetstránkové knihy pracoval skoro až do posledních dnů svého života. Ale konečná podoba je společným dílem editorů, R. Faggena a A. Pleshoyany, a nakladatele. Autorův syn mj. přispěl i názvem celé sbírky – motiv ohně, požáru, plamene je tématem, které se v Cohenově díle navrací. Plamen tu tvoří i ničí.

Kniha sestává ze tří částí. V první je třiašedesát básní, které Cohen vybral z dosud nepublikovaného díla několika desetiletí. Hned v úvodní básni, sloužící jako prolog, se svěřuje: *Já vždycky pilně pracoval / Byť neříkal jsem si*

umělec / Ježíše hledal jsem Marxe čet / Však v depresích se trápil přec / Skomírá můj malý ohýnek / Jen jiskérky ještě dává / Povězte mladému mesiáši / Co srdci se někdy stává.

Cohenovu poezii prostupuje stejná tematika jako jeho písně. Tedy jsou tu texty milostné, účtující se zlomeným srdcem, temně sebereflexivní, připomínající žalmy, jindy až impresionisticky působící obrazy, najdeme i peprnou erotiku a odkazy k židovství, křesťanství a zen-buddhismu – náboženstvím, která autora hluboce ovlivnila. Některé významové vrstvy a obraty však zážitek z textu někdy poměrně komplikují – to se může stát jedním z úskalí pro překladatele a čtenáře. A pak je dobré znát Cohenův myšlenkový potemnělý svět hlouběji, třeba z jeho rozhovorů a biografií. Při veškeré úctě, kterou k autorovi mám, musím ale přiznat, že u básní mi často scházel jeho čarovně melancholický hlas a hudba, samotná Cohenova poezie mi nikdy nepřišla tak silná.

PÍSŇOVÉ TEXTY A ZÁZNAMY

Do druhé části jsou zařazeny texty písní tří posledních alb a písní, které Cohen napsal pro album své spolupracovnice Anjani Thomas. Některé básně z prvního oddílu však byly Cohenem natočené jako recitativy a později s přidanou hudební stopou vyšly na zmíněném posmrtném albu. Jiné písně najdeme ve variantách, které se též objevily mezi básněmi.

Třetí rozsáhlou částí je výběr z Cohenových zápisníků, které dle synova svědectví bylo možné najít v Cohenově domácnosti snad všude, včetně ledničky. Jde ale vlastně opět o básně, které ale spisovatel pravděpodobně nepovažoval za verze finální. Nicméně za básněmi první části rozhodně nezaostávají. Sbírku doplňuje jímavá děkovná řeč, kterou Leonard Cohen pronesl ve Španělsku při udílení ceny, v níž děkuje básníkovi Federiku Garcíovi Lorcovi, vůni své kytary a španělskému kytaristovi, který ho kdysi naučil zahrát první akordy.

Básně a písně, dle přání Cohena, provází řada autorových prostých kreseb, především autoportrétů s textem, které k celé sbírce vytvářejí osobitý komentář.

Marek Bouda

Leonard Cohen: Plamen. *Z angličtiny přeložil Miroslav Jindra. Vydalo nakladatelství Argo v Praze roku 2021. 296 stran, doporučená cena 348 Kč.*

Naslouchej letu kolibříka

Naslouchej letu kolibříka
Křidélek jeho chvění
Naslouchej letu kolibříka
Mě slyšet nutné není.

Naslouchej motýlovi
Létá jen krátce a tiše
Naslouchej motýlovi
Mě není nutné slyšet.

Poslouchej policajta
Má k tomu pověření
Poslouchej policajta
Poslouchat mě nutné není.

Poslouchej příkazy srdce
To ví jak nést svůj kříž
Poslouchej příkazy srdce
Mě slyšet nemusíš.

Naslouchej mysli Boží
Když musíš lámat svůj chleba
Naslouchej mysli Boží
Naslouchat mně není třeba.

Ví jenom to

Ví jenom to,
že se to už kdysi stalo –
tahle chvíle, příští chvíle,
předchozí chvíle.
A teď se to děje podruhé,
možná potřetí.
Ano, potřetí.
Pamatuje si, že už si to jednou
pamatoval.
Hydra, srpen 1999

Ze zápisníků

u starých práv si místy
nejsme příliš jistý
co je na nich čistý
a co nečistý

byly vám předloženy
ztělesněné symboly
abyste měli představu
kdy se můžete
sblížit

píšu to přes
dělicí čáru

kdo trvá na tom že
úplněk by měl být
nový a novoluní
úplné
nemluvím o hříchu
ale jen o připravenosti a
pohostinnosti a moudrosti
sebekázně

Z písňových textů

Odchod od stolu/Leaving the Table

Odcházím od stolu
Už nemá smysl dál hrát
Ty lidi jsou mi cizí
Byť ty je budeš znát
Jestli jsem tě kdy miloval
Lze to oplakat
Jestli jsem tě kdy miloval
Měl jsem tě lépe znát

Právníka shánět nemusíš
Nechci nic vydělat
Žádný strach že bys prohrála
Můžeš pokojně spát
Milenku nehledám
To zvíře si nechce hrát
Milenku nehledám
Nic se už nemůže stát

Nikdo se nepostrádá
Odměna vypsána není
Jen pozvolna stříháme šňůru
Což sotva cokoli změní
Nač tedy hlídat svůj poklad
Nikdo to neocení
Možná to cítíš taky
To sladké uklidnění

Nepotřebuju si zdůvodnit
Co se to ze mě stalo
Moh bych se na leccos vymlouvat
Nebylo by toho málo
Nikoho nebudu nenávidět
Za to co se mi kdy vzalo
Odcházím od stolu
Už nemá smysl dál hrát

Z knihy Plamen *v překladu M. Jindry.*

L. Cohen: *Pokažený portrét.*

ŽÁDÁME SPRAVEDLNOST

Vrah Sarah Halimiové byl zbaven trestní zodpovědnosti

Imigrant z Mali Kobili Traoré, který brutálně zavraždil 4. dubna 2017 v Paříži šedesátipětiletou francouzskou židovskou lékařku Sarah Halimiovou, byl po čtyřech letech s konečnou platností shledán za svůj čin nezodpovědným, protože jednal pod vlivem návykové látky. Kasační soud, ke kterému podali příbuzní zavražděné dovolání, tak s konečnou platností potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu z roku 2019. Dle názoru soudců byl pachatel pod silným vlivem marihuany, a tedy ve stavu dočasné psychózy, která ho zbavuje trestní odpovědnosti. Soud také odmítl uznat antisemitskou motivaci hrůzného činu, přestože vrah při svém činu (ubodal oběť mnoha ranami nožem a potom ji vyhodil z okna třetího patra domu, kde bydlela) vykřikoval „Alláhu akbar“ a později prohlásil „zabil jsem ďábla“.

Verdikt soudu vyvolal – především u francouzské židovské veřejnosti – zklamání a vlnu protestů a opět otevřel diskusi o tom, do jaké míry je Francie ochotná a schopná zajistit židovské pospolitosti bezpečnost a poskytnout jí ochranu před antisemitismem, který – zejména v prostředí radikálních islamistů, ale i takzvaných antisionistů – postupně sílí a nabývá stále brutálnějších podob. Proti verdiktu soudu protestovali vrchní rabín Francie Haim Korsia, předseda Consistoire central – Union des communauté juives Joël Mergui, spisovatel a filozof Bernard-Henri Lévy, historik a novinář Paul Bensussan a řada dalších intelektuálních představitelů francouzského židovstva.

FRANCOUZSKÉ INSTITUCE

Reakce francouzského prezidenta na výrok kasačního soudu byla jasná a srozumitelná: Pokud si někdo dobrovolně vezme omamnou látku a jedná pod jejím účinkem jako šílenec, nezbavuje ho to podle mého názoru trestní zodpovědnosti, uvedl Emmanuel Macron 18. dubna 2021 v rozhovoru pro deník *Figaro*. „Přál bych si, aby ministerstvo spravedlnosti co nejrychleji připravilo úpravu zákona v tomto smyslu.“

Dostalo se mu sice z mnoha stran upozornění, že se nepřípustným způsobem snaží ovlivnit nezávislost justice, ale vzhledem k tomu, že současný nejvyšší představitel Francouzské republiky už vícekrát dokázal, že je schopen důsledně jít za věcmi, které si předsevzal, je dobré si jeho výrok zapamatovat.

Zavražděna, protože byla Židovka. Foto archiv.

25. dubna se také jako výraz nesouhlasu s rozhodnutím kasačního soudu uskutečnila řada demonstrací ve velkých francouzských městech (a také před budovou francouzského velvyslanectví v Izraeli) pod heslem „Bez spravedlnosti není republika“, jejichž účastníci žádali spravedlnost pro Sarah Halimiovou. Pařížská primátorka Anne Hidalgová oznámila na pařížské manifestaci, že jedna z ulic hlavního města ponese jméno Sarah Halimiové. A ve stejný den, kdy se v Paříži na náměstí Trocadéro shromáždilo ve věci Sarah Halimiové na 20 000 osob, oznámil ministr spravedlnosti Éric Dupond-Moretti, že předloha upraveného zákona o trestní nezodpovědnosti bude koncem května předložena vládě a poté parlamentu.

Manifestace požadující spravedlnost pro Sarah Halimiovou v Marseille. Foto archiv.

TROCADÉRO

Většina účastníků manifestace na Trocadéru byli francouzští Židé a bylo to jedno z největších společných shromáždění v posledních letech. Na rozdíl od mnoha předchozích protestů francouzských Židů ale nebylo jen protestem proti vzrůstajícímu antisemitismu. Šlo také, a zejména o vyjádření nesouhlasu s přístupem, který francouzské instituce vůči pachatelům těchto činů, zejména vůči islámsky motivovaným útočníkům, zaujímají. Jak referoval dopisovatel *The Times of Israel*, „lidé na náměstí Trocadéro dávali najevo především své rozčarování z toho, kam věci spějí“.

Francouzsko-židovský komik Jacques Essebag, známý pod jménem Artur, ve videu na obří obrazovce prohlásil, že se „rozhodl začít s drogami, protože ve Francii si můžete dělat, co chcete, dokonce i zabít svého souseda, když se vám nelíbí, pokud ovšem užíváte drogy“. Poté dodal: „Co se stalo s touto zemí?“ Mnozí z přítomných poukazovali na to, že stále se zvyšující alija francouzských Židů bude možná brzy jediným řešením.

Vrchní rabín Haim Korsia, známý svým pozitivním vztahem k Francii a její židovské tradici, se tentokrát omezil pouze na zádušní modlitbu za zavražděnou.

Na otázku, zda vražda Sarah Halimiové změnila její smýšlení o Francii, odpověděla jedna z účastnic demonstrace, osmnáctiletá studentka z pařížského regionu Alice Levyová: „Každý útok a každé selhání justice přináší určitou deziluzi,“ řekla. „Takže tady jsme, stále Francouzi, stále Židé, stále dostatečně oddaní a sjednocení, abychom sem přišli. Ale už bez iluzí.“

(jd)

ULRIKA, VÍNO I ŽIDÉ

Snaha zachránit a zpřístupnit synagogu v Třebívlicích pokračuje

O Třebívlicích a jejich historii, spojené především s Goethovou pozdní láskou Ulrikou von Levetzow, jsme psali v *Rch* zevrubněji před pěti lety (*Rch* 6/2016). Od té doby se také datuje snaha nadačního fondu Zecher při FŽO opravit a zpřístupnit tamní synagogu, židovskou památku, jakých se v Ústeckém kraji dochovalo jen málo.

Synagoga v Třebívlicích stojí u potoka Žejdlíka už 160 let. Foto jd.

STRUČNÁ REKAPITULACE

Několik židovských rodin je v Třebívlicích a v okolních obcích doloženo už v 18. století, ale náboženská obec tu vznikla až v roce 1857. V době pokročilé emancipace synagogu, postavenou v Třebívlicích v roce 1860 v novorománském slohu na místě starší dřevěné modlitebny, místní Židé užívali do roku 1924, aby ji poté prodali sboru Československé církve husitské v Solanech, který si ji upravil a užíval k vlastním bohoslužbám. Důvodem prodeje, jehož výnos posílil podpůrný fond židovské obce v Lovosicích, byl dramatický úbytek členů obce, kteří v rozhodující většině opouštěli venkov a stěhovali se do větších měst.

Husitská církev v devadesátých letech minulého století ukončila v Třebívlicích aktivní činnost, a tak je dnes budova opuštěná a částečně, zejména v interiéru, zdevastovaná. Stále je v ní ale zachovaná původní patrová galerie a napůl zasypaná mikve.

TŘEBÍVLICE

Nadační fond Zecher, který v loňském roce úspěšně dokončil rekonstrukci synagogy v Polici u Jemnice, připravuje v současné době plán činnosti na několik příštích let. Jedním z vážných kandidátů na záchranu, obnovu a následné zpřístupnění pro veřejnost je právě třebívlická synagoga – díky svojí velikosti, stavu i skutečnosti, že se nachází v obci, která má dobrou návštěvnickou perspektivu. Je zde k vidění klasicistní zámek z třicátých let 19. století, ve kterém už vzpomenutá Ulrika von Levetzow strávila většinu svého života. V zachované části parku s jezírkem, která k zámku náleží, je v zahradním domku jejímu vztahu k J. W. Goethovi i pozdějšímu životu na zámku věnovaná zajímavá expozice. V obci je dále pozoruhodný barokní kostel a také vinařství Johann W, které obnovilo původní starobylé vinice, vysázelo nové a nabízí dobrá suchá vína k ochutnání i k nákupu. A v neposlední řadě také ve vinicích ukrytý židovský hřbitov. Obnovená synagoga s restaurovaným interiérem a menší expozicí by pak byla dalším důvodem k výletu do obce, nacházející se nedaleko hradu Hazmburku, ozdoby Českého středohoří.

V bývalém domě zahradníka u zámku je expozice věnovaná Ulrice von Levetzow. Foto jd.

NADĚJE DO BUDOUCNA

Jednání s představiteli Církve československé husitské o možnostech převzetí či odkoupení opuštěné synagogy v uplynulých letech nebyla úspěšná. FŽO se ale v současné době pokouší vyvolat nové jednání s nadějí, že nějaké řešení a budoucnost pro synagogu v Třebívlicích se přece jen najít podaří. Architektonicky i historicky zajímavá budova, stojící na břehu potoka Žejdlíka už 160 let a v roce 2019 prohlášená za kulturní památku, by si to zasloužila. Vždyť je jednou z pouhých šesti synagog (Žatec, Louny, Třebívlice, Budyně n. O., Úštěk, Děčín), které v Ústeckém kraji přežily existenci dvou totalitních režimů. **(jd)**

SKOK DO PRÁZDNÉHO BAZÉNU

Rozhovory Amose Oze a jeho editorky Širi Chadadové

Zaujíma ma Amos Oz, ešte viac (kvalitné) knižné rozhovory. Keď som zistil, že *Skok do prázdného bazénu* ponúka oba žánre „v jednom“, netrpezlivo som čakal, kedy mi kníhkupectvo pošle avízo, že si mám vyzdvihnúť svoju objednávku.

Už z prvých strán bolo zrejmé, že v sérii šiestich rozhovoroch sa stretli rovnocenní partneri. Amos Oz mal samozrejme k dispozícii väčší priestor, to však neznamená, že scenáristka, spisovateľka a literárna editorka Šira Chadadová hrala druhé husle. Vďaka dôkladnej znalosti Ozovho života a diela vedela na čo, a hlavne prečo sa má pýtať, citlivo vnímala, či je téma vyčerpaná, alebo ju treba doplniť a rozšíriť. Čoskoro sa ukázalo, že to, čo sa spočiatku javilo ako prednosť, sa z hľadiska „bežného“ českého či slovenského čitateľa zmenilo na nevýhodu. Dvaja izraelskí intelektuáli rozoberali knihy, témy, autorov, osobnosti či politické udalosti, ktoré možno dôverne poznajú ich krajania, v zahraničí však nie sú všeobecne známe. Čítal som nejedno dielo Amosa Oza (a s hanbou priznávam, že viac než „literárne hity“ ma oslovila esej *Židé a slova*, ktorú napísal spolu so svojou dcérou Faniou). Diskutované knihy, osudy a motívy ich hrdinov však nepoznám natoľko, aby som dokázal názorom oboch protagonistov (aspoň v duchu) oponovať. Možno práve preto ma prvý rozhovor, nazvaný Srdce probodnuté šípem (pôvod názvu objasňujú už prvé vety knihy), nechal chladným. Viac než okolnosti autorského tvorivého procesu ma totiž oslovili niektoré životné reálie: útek z rodiny do kibucu (vo veku 14 a pol roka), atmosféra tohto, pre mnohých „exotického“ prostredia, dôvody zmeny priezviska Klausner na Oz (hebrejsky „sila“) či vysvetlenie, prečo zvolil práve titul *Skok do prázdného bazénu*.

MOZAIKA SPOMIENOK A NÁZOROV

Kniha ako celok ani jej jednotlivé kapitoly nemajú monotematický charakter, otázky aj odpovede plynulo prechádzajú z jedného problému na druhý, aby sa niekedy o pár strán či kapitol neskôr k nim niektorý z partnerov vrátil a nasvietil ich z iného zorného uhla či v nových súvislostiach. Dialógy obsahujú množstvo všeobecných právd i individuálnych vyznaní. Vzniknutá mozaika je síce určite zaujme čitateľov, ale predstavuje nočnú moru pre každého, kto sa pokúša sprostredkovať jej obsah verejnosti. Z tohto dôvodu som radšej uprednostnil (určite neúplný a subjektívny) výber „toho najlepšieho“. Robil som tak s vedomím rizika, že každý čitateľ by zvolil úplne iné miesta.

Som odjakživa zvedavý, preto ma potešilo, že podľa Oza nositeľ tejto vlast-

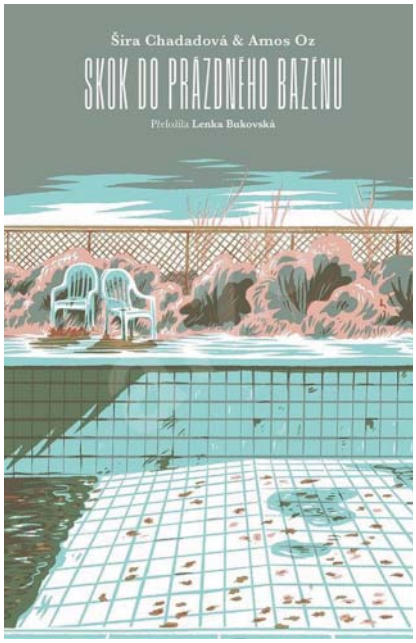

nosti je nielen „o něco lepším partnerem než ten, kdo zvědavý není“, ale naviac aj lepším rodičom, šoférom či milencom (s. 15).

Z iného súdka je úvaha o ženskej emancipácii (nielen) v prostredí kibucu: „Pokud se vzdáš všeho, co je ve vnějším světě považováno za ‚ženské‘ nebo ‚smyslné‘ – zkrátka když se změníš v muže, přiznáme ti rovná práva. Přesně jako když před sto lety přišel polský Žid do Německa a tam mu řekli, zbav se přízvuku, oblékej se jako my, chovej se jako Němec, vypadej jako Němec a pak tě možná budeme považovat za jednoho z nás“ (s. 44). S prostredím a atmosférou kibucu je spojená aj epizóda, ktorá ma zaujala i pobavila možno najviac. Postupom rokov stále vyššie autorské honoráre plynuli do spoločnej kasy, čo v konečnom dôsledku malo pre Oza negatívne následky: „Když jsme z Chuldy odcházeli, kibuc rozhodl: Nili a Amosovi nevyplatíme jejich podíl, protože Amosovým odchodem přichází kibuc o jeden ze zdrojů příjmů. Vedení Chuldy tvrdilo: ‚Vypiplali jsme ho, dávali jsme mu čas na psaní, platili jsme mu vysokoškolské studium, investovali jsme do něj a on se teď sebere, odejde a celé tohle výdělečné odvětví si vezme s sebou – dobře, v pořádku, ať je po jeho, ať jde, ale na vyplacení podílu musí on i Nili zapomenout.‘ A podíl po třiceti letech členství v kibucu, to byla slušná částka, snad sto tisíc šekelů, a my neměli ani pětník. Nic. A oběma nám táhlo na padesátku.“ Ľudí, ktorí rozhodovali o výsledku žiadosti, nepresvedčila ani ponuka, že „pokud budeme brát psaní knih jako jednu z výdělečných činností kibucu – tak prosím, klidně můžu za dva měsíce zaučit svého nástupce, kterého mi kibuc přidělí“ (s. 90).

DOBRÉ I ZLÉ

S potešením som sa stotožnil s odpoveďou Amosa Oza na otázku, prečo nemá literárny kritik zhadzovať kvalitu hodnoteného diela: „Rozumím kritice, sám jsem párkrát o nějaké knize něco napsal. Ale pokud se mi kniha nelíbí, nic na světě mě nepřiměje, abych o ní psal. Proč? To mám bít na poplach a varovat veřejnost, aby nenakupovala v tom a tom obchodě, protože tam nemají čerstvé zboží? Je to jenom kniha. Nikdo ještě neonemocněl z toho, že si přečetl průměrnou nebo hroznou knihu“ (s. 109–110). A neskôr svoj názor upresnil: „Pokud jste kritik, jehož slovo má váhu, pište o dobrých knihách“ (s. 111).

V dialógoch sa skrýva mnoho ďalších zaujímavých spomienok a názorov. Amoz Oz (s výdatnou pomocou Širi Chadadovej) hodnotí vlastný život a dielo, ale aj aktuálnu umeleckú, spoločenskú a politickú situáciu v Izraeli. Zverejňuje svoje názory na riešenie palestínskeho problému, neskrýva obavy pred budúcnosťou: „Já se bojím. Hlavně sílícího fanatismu jakéhokoli druhu. Zoufalý nejsem, protože nevím, co přijde. Můžou se stát hrozné věci, ale mohou se stát i věci dobré, takové, o kterých se nám ani nesnilo“ (s. 159).

Nemám, čo dodať…

Peter Salner

Amos Oz & Šira Chadadová: Skok do prázdného bazénu. Šest rozhovorů o psaní, lásce, pocitech viny a jiných radostech. *Vydalo nakladatelství Paseka v Praze roku 2021. Překlad Lenka Bukovská, 168 stran, dop. cena 299 Kč (v e-shopu nakladatelství 239 Kč).*

MALÍŘ, SCÉNOGRAF A LITERÁT

O Jakobu Karlu Hirschovi a jeho cyklu mládí a dospívání

Vedle Petra Weisse, o kterém jsme psali v dubnovém čísle Rch byl dalším malířem, který zanechal malování a začal se

Dřevořez z cyklu *Černá věž.*

věnovat literatuře Jakob Karl Hirsch. Narodil se 13. listopadu 1892 v Hannoveru, kde jeho otec provozoval lékařskou praxi. Pradědeček Samson Raphael Hirsch byl významným rabínem a dědeček Isaak spisovatelem. Studoval nejprve na II. hannoverském lyceu, poté krátce na umělecko-průmyslové škole, odkud odešel roku 1909 do Mnichova, kde do roku 1911 studoval malbu a grafické techniky na Debschitz-Schule. Pak odjel do Worpswede, kde pobýval v tamější umělecké kolonii, v letech 1912–1913 žil v Paříži. Během první světové války se přestěhoval do Berlína, kde se seznámil s Franzem Pfemfertem, pro jehož časopis *Die Aktion* vyhotovil několik dřevořezů a linorytů. Po válce se stal uměleckým poradcem berlínského divadla Volksbühne, pro které vyhotovil řadu kostýmních a kulisních návrhů, některé se také uplatnily v právě vznikajícím filmovém průmyslu výmarské republiky. Roku 1918 patřil k zakládajícím členům Novembergruppe, byl také členem Arbeitsrat für Kunst.

Roku 1925 přestal výtvarně tvořit a od té doby se věnoval literární činnosti. Psal též pod pseudonymy Joe Gassner či Karl Böttner. V roce 1931 vyšel jeho román *Kaiserwetter* (*Císařské počasí*, česky v překladu R. Grebeníčkové v roce 1976), který vzbudil velký ohlas. Po převzetí moci nacisty Hirsch emigroval, nejprve do Dánska, odtud do Švýcarska a roku 1936 do USA, kde se stal redaktorem německého časopisu *Neue Volkszeitung*. Roku 1945 konvertoval k protestantismu. Svoji konverzi popsal v autobiografické knize *Heimkehr zu Gott* (*Návrat k Bohu*, česky 2020), která vyšla roku 1946. V roce 1948 se natrvalo vrátil zpět do Německa, zemřel 8. července 1952 v Mnichově.

VÍRA A VYSTŘÍZLIVĚNÍ

Listuji útlým svazečkem osmi původních Hirschových expresivních dřevorytů, který vyšel v malém nákladu roku 1919 v Kielu v levicovém nakladatelství November Verlag pod názvem *Černá věž*. Album je uvedeno prací, na které je vyobrazen muž hrající na klavír. Zdůrazněná hlava hudebníka se smutným či zoufalým výrazem ve tváři a se štíhlými dlouhými prsty, které ztuhly nad klávesnicí. Snad autoportrét autora, který byl v mládí velmi nadaným klavíristou a jehož hraní ukončila nehoda, při které přišel o malíček na pravé ruce.

Na dalším obrázku je vyobrazena menora, symbol judaismu, který však v tomto případě spíše ilustruje autorovo dospívání v tradiční židovské rodině. Stařec se naléhavě snaží něco sdělit mladíkovi, ten ho

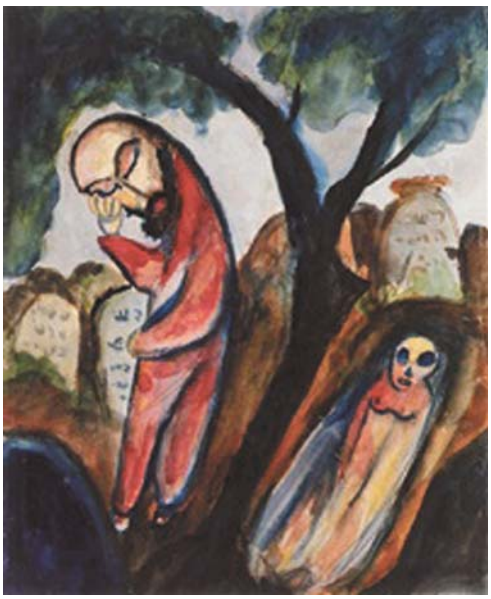

Martin Buber truchlí na židovském hřbitově. Akvarel, 1920–22.

však evidentně neposlouchá: rukou si podpírá hlavu a zacpává ucho. Na další práci se mladík zoufale vztahuje k velebnému kmetovi, který ho snad lituje, útrpně na něj pohlíží a přemýšlí, jak mládenci pomoci. Na další ilustraci zoufalý a trpící mladý muž, který od sebe odhání anonymní masky. Následuje válka: v levé části práce se mezi masou lidí, kteří radostně běží vpřed, a těmi, kdo se znaveně plouží vzad, pohybuje jedinec slavící vítězství. Při horním okraji je znázorněn velký smutek v podobě skeletu lidské hlavy.

Dřevořez z cyklu *Černá věž.*

Na dalším obrázku je zašlápnutý muž. Ten, kdo ho zašlápl, stojí s rozhozenými pažemi a hlavou obrácenou vzhůru jako by naznačoval: „Co jiného jsem měl dělat?“ Na posledním vyvrcholení: Revoluce v podobě vpřed pochodujícího, zarputilého a nelítostného muže s praporem, kterému tleská mladý pochlebník. V závěru autorův těžko přeložitelný expresionistický text.

Cyklus vychází z autorovy nelehké osobní zkušenosti v době dospívání, která se přehoupla do mládí okořeněného hrůzami první světové války. Z toho pak vyrostla autorova víra v revoluci, ze které naštěstí brzy vystřízlivěl. V letech 1920–1925 namaloval řadu obrazů, většina z nich byla bohužel zničena nebo jsou nezvěstné. Jednou z mála dochovaných maleb je akvarel na papíře z let 1920–1922, nazvaný *Martin Buber truchlí na židovském hřbitově*. Práce snad inspirovaná Buberovými *Chasidskými příběhy* a postupným zánikem chasidských komunit v Haliči během první války.

Jan Placák

ZÁPAS S ORIENTACÍ V ČASE

Rozhovor s hebraistkou a kurátorkou ŽMP Lenkou Uličnou

Na stránkách Židovského muzea v Praze lze zhlédnout on-line výstavu s názvem Jarcajt není roční období. *Zabývá se jednou ze součástí procesu truchlení v judaismu, připomínkou zesnulých ve výroční den jejich úmrtí, konkrétně jarcajtovými tabulkami, které pomáhaly určit přesný den výročí. Připravila ji hebraistka PhDr.* **Lenka Uličná**, *Ph.D., a věnuje se jí následující rozhovor.*

Je jarcajt roční období?

Jarcajt není roční období, i když to tak může znít. Je to výroční den podle hebrejského kalendáře, ve kterém někdo blízký zemřel a kdy na něj jeho potomci pravidelně vzpomínají. První jarcajt se připomíná přesně rok po úmrtí a odsud také odvozujeme význam tohoto slova, tedy „čas naplnění roku“. Jarcajt je jedno z jidiš slov, která se rozšířila po celém židovském světě a zakotvila v dalších jazycích. Dokonce ho někdy používají i sefardští Židé, i když existuje výraz v ladinu, *meldado*, který také označuje obřady připomínání zemřelého v den výročí jeho úmrtí.

Jarcajt by se měl držet za každého židovského nebožtíka, ale u významných osobností, rabínů nebo čelných představitelů obcí je jarcajt komunitní záležitostí. Možná se vám vybaví skupiny zbožných Židů putujících například na jarcajt rabi Šabtaje ha-Kohena, Šacha, k jeho hrobu v Holešově.

Jakým způsobem se výročí úmrtí připomínalo a jaké předměty jsou s ním spjaty?

Výročí úmrtí se připomíná zapálením svíčky v předvečer dne úmrtí. Svíčka by

Jarcajtová tabulka Resi Pick. Inv. č. ŽMP 32 923/01.

měla být dost velká na to, aby vydržela hořet celý následující den. Existují i speciální jarcajtové svícny na jednu či více svíček. Při bohoslužbě pak pozůstalý pronáší modlitbu kadiš a bývá také vyvolán k Tóře. Obvykle rodina navštěvuje hrob zemřelého, postí se a je také

Jarcajtová tabulka pana Emanuela Bischitzkého. Inv. č. ŽMP P1995/0358.

zvykem přispět milodarem na nějaký konkrétní účel. Tento zvyk hezky ilustrují zprávy v židovských periodicích, např. v *Židovských listech* z 29. března 1940 čteme kratičkou zprávu o tom, že Ing. Ludwig Pollak daroval na památku své matky 50 korun fondu KKL, Židovskému národnímu fondu, který v Palestině vykupoval půdu pro podporu židovského osídlení. V dějinách židovských obcí nacházíme zmínky o mnoha dalších jarcajtových nadačních fondech.

Jiným zvykem pak je studium Tóry nebo Mišny na připomínku zemřelého a na jeho počest. V Brandeisově *Ilustrovaném kalendáři* na rok 1916/17 publikoval Josef Schön humoresku s názvem *Der Schiur*, ve které popisuje, jak rázná rebecin, manželka rabína, organizuje svému choti harmonogram přes jeho námitky tak, aby stihl jak jistou návštěvu, tak i pronést učenou přednášku na počest jarcajtu jedné místní rodiny.

A další ilustrovaný židovský kalendář, Hicklův, inzeruje v roce 1926 vedle nabídky modlitebních knížek na hřbitov a dalších předmětů také jarcajtové tabulky, které jsou dnes asi nejtypičtějším předmětem spojeným s připomínáním výročí úmrtí. Jak už jsem zmínila, jarcajt by se totiž měl držet podle data v hebrejském kalendáři. A to se v jistou chvíli ukázalo jako problém: když Židé přijali občanský, gregoriánský kalendář, který se od hebrejského hodně liší, jarcajt připadal každý rok na jiné datum občanského kalendáře. Jarcajtové tabulky tedy napomáhají zorientovat se v čase a na několik let dopředu uvádějí, které datum občanského kalendáře odpovídá hebrejskému datu jarcajtu.

Odkdy a zhruba dokdy se v českých zemích používaly jarcajtové tabulky a mají nějaká specifika?

Nejstarší dochované jarcajtové tabulky ve sbírce Židovského muzea pocházejí z šedesátých let 19. století, větší množství dochovaných tabulek se ale objevuje až od osmdesátých let 19. století. Nejmladší tabulky ve sbírce jsou z roku 1941.

Princip tabulek zůstal po těch asi šedesát let, co je u nás zvyk doložen, víceméně stejný. Tabulky uvádějí hebrejské jméno zemřelého, datum jeho úmrtí podle hebrejského kalendáře, někdy i datum pohřbu. Občas najdeme na tabulce i jména truchlících. V jednom či ve dvou sloupcích jsou pak vypočítaná data jarcajtů podle občanského kalendáře na několik desítek let dopředu. Pro české země je ale specifická jazyková pestrost tabulek. Nejčastější jsou sice tabulky předtištěné ně-

Pamětní (jarcajtové) světlo. Inv. č. ŽMP 54.261/01.

mecky, ale zhruba od dvacátých let 20. století už nakladatelství reagují na poptávku po česky tištěných tabulkách.

Tvořily tyto tabulky nedílnou součást židovských domácností?

O použití tabulek máme představy podle způsobu jejich uchovávání. Mnoho z nich se dostalo do muzea v jednoduchých dřevěných rámečcích a v těchto případech předpokládáme, že opravdu visely na zdech židovských domácností.

Víme ale také, že některé tabulky byly vkládány jako listy do evidencí různých nadací a fondů. Jak už jsem zmiňovala, připomínání jarcajtu je spojeno s milodary. Darovaným finančním obnosem si mohl člověk třeba i sám prozíravě zajistit, aby na něj po jeho skonu bylo pamatováno. Nebo to mohli zařídit jeho potomci. Tyto dva způsoby použití tabulek se ale vůbec nevylučují. Je totiž pravděpodobné, že tabulek s připomínkou jednoho zemřelého vznikalo víc, z našich sbírek to dokládají např. dvě tabulky pana Leopolda Berana.

Jarcajtová tabulka manželů Josefa a Terezie Krausových. Inv. č. ŽMP 82.069/02.

Datum úmrtí se dříve psávalo na předsádky modlitebních knih. Tuhle tradici někteří tiskaři podpořili tím, že jarcajtové tabulky tiskli později přímo jako stránku v modlitební knize. Jarcajtové tabulky najdeme také ve smutečních albech, Traueralbech.

Nejčastější tabulky jsou pro jednotlivce, početné jsou ale i tabulky pro manželské páry, u těch ale bývá čistě prakticky méně místa na vypočítaná data.

Z jakých materiálů se tyto tabulky dělaly?

Většina dochovaných jarcajtových tabulek jsou předtisky na papíře, méně časté jsou rukopisné tabulky a vyšívané textilní tabulky jsou spíše vzácností. Jeden z prvních nakladatelů, který pochopil ekonomický potenciál vydávání jarcajtových tabulek, byl známý pražský nakladatel Samuel Pascheles. V Židovském muzeu máme kromě mnoha tabulek předtištěných v jeho nakladatelství i jarcajtovou tabulku jeho rodičů, která je ale textilní, a navíc obsahuje chybný letopočet. Podle tabulky zemřel Pascheles v roce 1858, správný letopočet je 1857. Omyl vznikl nejspíš při přepočítávání hebrejského data na občanský rok, podobné omyly nejsou v jarcajtových tabulkách nijak výjimečné.

Ale tomu právě měly předcházet…

Ano, jenže ten výpočet byl opravdu poměrně složitý a obzvlášť s větším časovým odstupem se prostě chyby objevovaly. Tímto tématem se zabývá kalendářová literatura, a to je v judaistice téměř samostatná disciplína. V hebrejském kalendáři se měsíce vypočítávají podle lunárního systému, takže mají 29 nebo 30 dnů. Po sečtení je židovský rok o 11 dní kratší než občanský rok, solární. Takže aby se svátky ročního cyklu jako Pesach, Šavuot, Sukot nevzdálily příliš od příslušných ročních období, vsunuje se do židovského kalendáře sedmkrát za devatenáct let třináctý měsíc. A aby to bylo ještě složitější, židovský rok začíná na podzim, takže nástrah při přepočítávání bylo opravdu dost.

Jak se tabulky ilustrovaly?

Výzdoba tabulek je typicky funerální, tedy plačící osoby, hřbitovní budovy, květiny. Vyzdobit tabulku je ale důležité, podle nařízení *hidur micva*, tedy „okrášlení nařízení“. Tabulky zkrášlují i různé židovské symboly, jako např. tabulky už zmíněného pana Leopolda Berana, kde vidíme symboly dvanácti izraelských kmenů, Davidovu hvězdu, korunu a také jeskyni praotců, Machpela. Nad ní je zavěšena draperie se symboly chrámového náčiní, okřídlenou korunou a desaterem naznačeným římskými číslicemi. Tato jarcajtová tabulka taky ukazuje, jak se tyto barevné litografie výzdobou blíží devocionálním tabulkám typu mizrach a šiviti. I na této konkrétní tabulce vidíme nápis začínající Šiviti, s veršem z Žalmu 16,8, tedy „Hospodina stále před oči si stavím“. Tabulky šiviti mají svou výzdobou a texty pomáhat soustředit se na modlitbu. Podobně mizrach je tabulka zavěšovaná na východní stěnu a ukazující směr modlitby k Jeruzalému. Dá se říct, že i výzdoba a zpracování jarcajtových tabulek mají napomáhat soustředit mysl – na modlitbu a na vzpomínku na zemřelého.

Jarcajtová tabulka manželů Paschelesových. Inv. č. ŽMP 98.005.

O čem tyto tabulky vypovídají?

Jarcajtové tabulky jsou součástí procesu truchlení, který je v judaismu přesně definován. První jarcajt naznačuje konec ročního období smutku, kterému předcházelo období intenzivnějšího třicetidenního truchlení (hebr. *šlošim*) a nejintenzivnější sedmidenní období bezprostředně po pohřbu (*šiva*). Svou podstatou jsou jarcajtové tabulky orientované do budoucna, soustředí se na budoucí připomínání zemřelého a jsou tak v něčem snad i optimistické.

Tomu podle mě odpovídá i jejich výzdoba – ano, vidíme na nich plačící postavy, ale zároveň i přírodní scenerie a pestré barvy. Tahle svébytná vzpomínková estetika je opravdu pozoruhodná.

Jak rozsáhlá je sbírka tabulek v Židovském muzeu a které patří k nejzajímavějším?

Ve sbírce rukopisů máme asi 150 jarcajtových tabulek, ale třeba zmíněná smuteční alba, která také jarcajtové tabulky obsahují, jsou součástí archivu. A u většiny nemáme přesné údaje o jejich původu, protože přišly do muzea přes tzv. Treuhandstelle, instituci zřízenou ve čtyřicátých letech Ústřednou pro židovské vystěhovalectví.

Některé tabulky jsou opravdu sofistikované. Třeba jedna tabulka obsahuje uvnitř rámu navíjecí mechanismus, který umožňuje, aby bylo vidět vždy jen aktuální datum jarcajtu, a ne celá tabulka. Je tedy přehlednější a také interaktivní.

(pokračování na str. 18)

André Aciman:

HLUCHÁ ŽENA

Následující text je první částí kapitoly Ples ke stým narozeninám *(*Centennial Ball*) knihy* Z Egypta *(*Out of Egypt*) amerického spisovatele* Andrého Acimana*, který se roku 1951 narodil a dospíval v turecko-italské židovské rodině v Alexandrii. Jeho vzpomínky, vydané roku 1996, zaznamenávají poeticky i s ironií osudy svérázných příbuzných v Egyptě (a řadě dalších zemí) i nejednoduché soužití s místní většinovou společností. Rodina musela nakonec kvůli antisemitské a protiizraelské atmosféře a perzekuci roku 1965 z Egypta odejít, Aciman se posléze usadil, vystudoval a prosadil jako spisovatel ve Spojených státech. Působí jako univerzitní pedagog a je autorem několika knih, z nichž nejznámější (*Dej mi své jméno*) z roku 2007 byla též zfilmována. Acimanova matka byla neslyšící, a právě jí je věnován náš úryvek. Celou kapitolu naleznete v* Židovské ročence *na příští rok 5782.*

***

Nejprve zazněl chuchvalec slov, někdo vykřikl a někdo jiný mu odpověděl, pak nastala chvíle ticha, iluze, že se vrátil klid. A potom to přišlo.

Vřískot, který otec léta slýchal, křik, který se dral mocnými plícemi jako prastaré, uhrančivé, lkavé kvílení, jež prořízlo den a vystoupalo nad rue Memphis a všední hluk čtvrti Ibrahimije.

Jednoho dne zjistil, že takhle vyje hluchý člověk, když ho něco bolí, když se hádá, když naříká, když mu selžou slova a nevychází z něj nic než vřískavé chrchly, které znějí spíš jako skřípot autobusové flotily, brzdící za krásného, pro pláž stvořeného slunečného nedělního rána, než hlas té, s níž se oženil.

Lidé na ulici jí říkali *al-tarša*, hluchá žena, a Arabové na trhu s *taršou* spojovali všechny a všechno v její domácnosti: existoval otec hluché, domov hluché, její služka, jízdní kolo, auto, její manžel. Motorka, na které na počátku čtyřicátých let vyhrála exhibiční závody v Corniche a kterou později prodala sousedovi, byla známa jako *taršin mutusikl*. Když jsem vyrostl natolik, abych mohl sám chodit po ulicích Ibrahimije, zjistil jsem, že mi říkají *taršin* syn. Můj arabský holič v Ibrahimiji – bývalý Alekův pomocník, nyní vlastník salonu – se nikdy neptal, co dělá otec, ale vždycky, co dělá maminka. Občas se stalo, že když mě zahlédli pouliční prodavači, prodavači v obchodech nebo lidé, kteří jen tak posedávali v kavárnách, diskrétně pozvedli ukazováček k uchu. Mluvili o mé matce. Zrovna tak si mohli ukázat na čelo, protože řada z nich si hluchotu pletla s šílenstvím. Skoro na všechny už někdy ječela a všichni zažili její výbuchy vzteku.

Autorova matka roku 1946.

Někteří jí odpustili a litovali ji s lenivou laskavostí, typickou pro Blízký východ. Jiní se pošklebovali jejímu hluchému, hrubému, skřípavému hlasu, kroutili obličejem i rukama, až vypadali jako sochy chrličů nebo vesničtí idioti. Jednoho dne si matka v obchodu s potravinami plném zákazníků všimla, že nějaký egyptský mladík napodobuje, jak mluví. Nevěděla, co říká, ale znala ten posměšný úsměv na tvářích lidí, když vyslovovali s přehnanou mimikou. Muselo ji dopálit, jak se na ni urážlivě podíval, zakřenil se a přitom sledoval, zda ho vidí přátelé. Zarazila se, praštila s nákupy, nařídila mi, ať na ni počkám u pokladny, a než stačil mladík mrknout, vší silou mu vlepila pár facek. Než se vzpamatoval, popadla ho za hlavu, mrštila s ním o zem a neustále do něj bušila, nejprve pěstí a pak vším, co jí přišlo do ruky.

Autobus školy z rue Memphis, 40. léta, Alexandrie.

Když ji konečně odtáhli, měl ten mladý muž roztrhanou košili, krvácel z úst a plakal jako dítě.

„A teď půjdeme domů," pravila, otočila se a držíc mě za ruku, vypochodovala z obchodu.

Když se babička z otcovy strany zvaná Princezna dozvěděla, co se stalo, vyčinila otci, že se jeho manželka nechová o nic líp než Arabové, mezi kterými vyrostla. „Jak se tvůj syn naučí správně chovat, když neslyší nic než její hluché jamrování a hašteření s Araby?" Úvodních pár výčitek uvolnilo celý proud: „Ani ne za dva měsíce oslavíme maminčiny sté narozeniny a přeju si, aby se tam slušně choval. Nechci, abych musela Madame Lordové nebo Victorii Coutzerisové představovat syna židovské *tarši*, rozumíš?"

Babička tím narážela na jinou událost, která se stala o několik dní dříve. Maminka se tak dlouho dohadovala s řezníkem, až vypukla hádka. Nebylo to poprvé, a tak lidé v řeznictví i okolních obchodech nechali všeho, co právě dělali, a přišli se podívat. Sledovali, jak ta hluchá ženská usmlouvala lepší cenu masa, a když jí prodavač vyhověl, rozmyslela si to a handrkovala se o další slevu, až začal řezník vidět rudě a rozzuřeně hulákal, ať už do krámu nikdy neleze; pak slevil podruhé a s hněvem Achilla a sprostými nadávkami mumlanými pod vousy porcoval své nejlahodnější maso a mrskal jeden plátek po druhém na váhu. Když konečně všechno balil do tlustého šedivého papíru, matka mu poručila, aby ho neumazal svýma zakrvavenýma rukama, protože její syn, který stál tiše opodál, na něj rád maluje. Řezník byl tak šťastný, že odcházíme, že když jsem se plížil za matkou a se strachem čekal, co se stane, až se otočíme zády, podal mi další kus papíru.

Když jsme večeřeli, nevnímal jsem nic než ozvěny řezníkova řevu, jak vyhrožoval, že tu židovskou čubku na místě zabije, a jak má matka odvětila svým šíleným ohlušujícím jekotem a prohlásila, že jestli je opravdu chlap, ať to udělá, a nabídla, že mu podá ze stolu řeznický sekáček. Za chvilku se všichni s úlevou rozesmáli, navzájem se politovali, matka odložila sekáček, který předtím popadla v divadelní sebeobraně; řezník si ukazoval na uši a naznačoval, že ji nezavraždil jen proto, že už ji Hospodin potrestal dost, a protože je koneckonců správná a politováníhodná žena, *maskina*. Byl to chlap, který ji jednoho dne, když mu oznámí, že odjíždíme z Egypta, s pláčem obejme a pokolébá v náručí a své zakrvácené zástěře.

Pouliční ruch v centru Alexandrie, 30. léta.

Ale její vřískot té noci neutichal. Byl to ohavný, hrubý, vyšinutý skřek, a ať jsem se snažil sebevíc, ať jsem myslel na cokoli a chtěl ho přehlušit jiným zvukem, ten úporný, pronikavý hukot v mých uších nedokázalo nic utlumit.

Jak jsem záviděl ostatním jejich matky, ty jemné slyšící mámy, které braly telefon, otevřely vám dveře a vždycky poznamenaly něco příjemného o vašich šatech, o tom, jaký je den, nebo o filmu, který už každý viděl. Matky, které mluvily s učiteli a nepotřebovaly tlumočníka. Matky, které hrály na klavír, podaly vám ruku, poslouchaly, co jim říkáte, a odpovídaly pěkně strukturovanými krátkými větami. Matky, které se nehádaly se služebnictvem, ale místo toho je propustily, matky, které vás vykázaly do patřičných mezí několika tichými, ostrými, přiléhavými slovy, a ne bláznivým jekotem, matky, které čekaly, že se jim omluvíte, které říkaly „Mám tě ráda“, jako by to byl kompliment a nikoli požadavek, matky, kterými jste se chtěli pochlubit, a ne je někam schovat.

Maminčin hlas byl silnější a vyšší, než bylo obvyklé, a rozléhal se do daleka, a tak když jsem ráno nastupoval do školního autobusu a ona se vykláněla z okna a loučila se, díval jsem se na druhou stranu a předstíral jsem, že ji neslyším; když mě zahlédla, jak se vracím z pláže, naklonila se přes zábradlí a zavřeštěla na mě mou přezdívkou. Chlapci, se kterými jsem se právě spřátelil, z toho vypadali zaraženě, neboť nevěděli, že to je moje máma, a nikdo netušil, že to, co slyšeli, je má přezdívka, protože člověk si na její způsob mluvy musel zvyknout. Vzhlédl jsem a usmál se náhodné poznámce, kterou jsem snad zaslechl; ten úsměv jsem použil jako způsob pozdravu někomu, kdo byl opodál a kdo přesně pochopil, proč se usmívám tak neurčitě. A ten někdo mi hned vzápětí odpustil, a když jsme za těch letních odpolední seděli v jídelně a jedli ovoce, protože nic jiného se v tom horku jíst nedalo, vydával ze sebe láskyplná slova, kterým nikdo nerozuměl, protože to nebyla ani slova, jen zvuky sahající až dávno do jejího dětství, do doby, kdy ještě ani neuměla mluvit – útržky slov, jež občas vykřikovala ve vodě, když jsme spolu plavali a její hlas tlumený zvukem vln pozbyl své hrubosti a zněl přívětivě jako hlas racka.

Autorova široká rodina, 50. léta. Foto na této dvoustraně archiv.

***

Protože jsem nevěděl, jak kamarádům při představování vysvětlit její hlas, raději jsem je přestal zdravit. Když byla v biografu přestávka, snažil jsem se od ní vzdálit, vysmeknout svou ruku z její nebo přerušit rozhovor v půli slova, kdykoli jsem zahlédl známou tvář ze školy – což se stalo téměř pokaždé, protože v Alexandrii chodili v pátek do kina všichni. Protože jsem nenašel odvahu představit ji jako svou tetu, jediné, na co jsem se zmohl, bylo, že jakmile jsem zahlédl, že se k nám blíží nějaký spolužák, ztuhl jsem, nasadil vyhýbavý a nepřítomný výraz a předstíral, že jsem nikoho neviděl.

Jakmile film skončil, chtěl jsem vždycky co nejrychleji odejít, daleko od hlučící vstupní haly, kde se všichni motali a rozmýšleli se, kam večer vyrazí. Jenže rodiče nespěchali, postávali kolem našich sedadel, vyprávěli si o filmu a trvali na tom, abych si okamžitě, a ne až pak, natáhl svetr, nebo hledali pod sedadly cosi, o čem matka tvrdila, že se jí tam zakutálelo; pokaždé čekali, až se uvolní uličky a nařídili mi, abych počkal, i když já jsem si přál jediné – zmizet pryč.

Pak jsem se roztřásl.

„Podívej se, celý se rozklepal,“ říkávala otci, když mi pomáhala navléknout ruce do rukávů pletené vesty. Cítil jsem, jak mi drkotá brada a tuhnou lokty. „Musel to být někdo ze školy. Určitě zas uviděl někoho ze školy.“ Máma vždycky uhádla, co si myslím, čeho se bojím.

Otec se přísně rozhlédl, pátral očima v davu po tváři, které jsem se snažil vyhnout. „Nemůžeš se takhle chovat, nikdo tě přece neukousne.“

„Já vím,“ zamumlal jsem.

„Tak co se děje?“

To jsem nevěděl. Ale trnul jsem, že se mnou mluví tímhle tónem, když jsou lidi ze školy v doslechu.

„Stydí se za mě,“ usoudila matka a zapínala mi knoflíky u svetru. „Vím to.“

„Nesmysl, nikdo se za tebe nestydí,“ odvětil táta s netečným a podrážděným výrazem, kterým se vždycky snažil zklidnit její hněv – předstíral únavu a rozmrzelost.

„Jak to můžeš vědět? Ty se za mě taky stydíš.“

„Buď tak hodná a nekřič tolik!“

„‚Nekřič tolik‘ – a co bys chtěl, abych byla i němá?“

„Jde se,“ řekla a popadla mě za ruku. „Aspoň ještě neumí lhát, což se o tobě říct rozhodně nedá,“ prohlásila a vrhla na otce významný pohled.

(*pokračování na str. 18*)

ZÁPAS S ORIENTACÍ V ČASE

(dokončení ze str. 15)

Nalezla jste v tabulkách i nějaká zajímavá slovní spojení?

Texty na tabulkách jsou standardizované, na nějakou větší kreativitu na nich nebyl prostor. Vždycky mě ale zaujmou přípisky pozůstalých, jako například na tabulce paní Resi Pick, kde vidíme u spodního okraje přípis truchlících dcer: „Gewidmet von ihren trauernden Töchtern Babi Weinberger. geb. Pick, und Lotti Pick“ (Věnováno jejími truchlícími dcerami Babi Weinberger, rozenou Pick, a Lotti Pick).

Zanechaly tyto tabulky i stopu v literatuře?

Přímo o jarcajtových tabulkách jsem v literatuře zmínky nenašla. O jarcajtu se ale zmiňuje třeba Vojtěch Rakous ve své hořké povídce *Rozsvítil a byl v kostele*, kterou otiskl v roce 1907 v týdeníku *Rozvoj*. Vypráví v ní o židovském mladíkovi, kterému jeho matka v dopise připomíná dvě povinnosti, které má vyplnit na jarcajt svého zesnulého otce, tedy zapálit svíčku a vystoupit v synagoze k Tóře a pronést kadiš. Zápletka spočívá v tom, že šámes, správce synagogy, za mladíkem po skončení bohoslužby běží, aby mu připomněl, že nezaplatil. Mladík dá za dodržení jarcajtu své poslední peníze, jenže pak už „mu ani nezbylo na lístek, aby matce mohl oznámiti, že vykonal svoji povinnost, že rozsvítil a že byl v kostele“.

Existují moderní varianty jarcajtových tabulek?

V současné době už nejsou jarcajtové tabulky potřeba, existují totiž snadno dostupné on-line konvertory, které vám zdarma a okamžitě převedou jakékoli hebrejské datum do občanského kalendáře i naopak. Fungují sice hlavně anglicky, ale jsou opravdu velmi jednoduché. Moderní technologie ale zasáhly do jarcajtu i jinak. Kromě toho, že některé zahraniční židovské organizace rozesílají na žádost e-mailem upozornění na blížící se jarcajt zesnulého příbuzného, umožní vám i zapálit virtuální svíčku, která vám pak 24 nebo 25 hodin „hoří“ na obrazovce.

I u nás pozoruji oživení zájmu o jarcajty a jejich dodržování. Podporu nabízejí jednotlivé obce. Jarcajt je totiž nejen záležitost domácí obřadnosti, ale právě i komunitní. Dodnes jsou v některých synagogách, včetně Staronové, jarcajtová tabla se jmény a elektrickými světýlky, která se rozsvěcují na jarcajt i u jiných příležitostí.

Jarcajtová tabulka paní Julie Klein. Inv. č. ŽMP P1995/0538.

A má tato on-line výstava nějakou souvislost se současnou epidemií, nebo jste ji chystala už dávno?

Máte pravdu, byla to atmosféra pandemie a toho náhlého všudypřítomného strachu ze smrti, která mě k tématu jarcajtu přivedla. Jarcajtové tabulky mi opravdu připadaly v této souvislosti útěšné. A také jsme v muzeu hledali možnosti, jak využít virtuální prostor a možnosti našeho on-line katalogu. Do budoucna chceme tento formát určitě využívat častěji.

Které tabulky se vám osobně nejvíce líbí?

Nejraději mám tabulky, na kterých nenechali pozůstalí prázdné místo pro fotku, ale nalepili na ně podobenku zemřelého nebo zemřelé. Kdykoli berete do ruky nějaký předmět ze sbírky muzea, musíte přemýšlet nad tím, kdo ho držel třeba 100 let před vámi, kdo ho používal, na čí počest nebo památku ho nechal někdo vyrobit. A při pohledu na tabulku s fotografií mají tito lidé najednou tváře.

A pak mám ráda tabulky s různými chybami a škrty. Na nich je krásně vidět ten zápas s orientací v čase, pro který mám velmi silné pochopení.

Alice Marxová

HLUCHÁ ŽENA

(*dokončení ze strany 17*)

Pak se vřítila do tlačenice a k východu dorazila mnohem dřív než táta.

Všichni říkali, že jsem její uši. Nemohla telefonovat, a tak jsem musel volat za ni. Když jsem se chtěl z povinnosti vykroutit, lhal jsem a tvrdil, že číslo její přítelkyně je obsazené. Když jsem ji chtěl pozlobit, přísahal jsem, že někdo zvoní u dveří, i když jsem věděl, že ví, že lžu.

Znala moje myšlenky a já jsem znal její. Když jsem se v noci bál, zatahal ji za ruku a probudil ji, dávno předtím, než ve tmě rozeznala mé rty, věděla, co říkám. A já podle toho, jak se smála vtipu nějakého hosta, poznal, že vůbec nepochopila pointu a směje se jen ze zdvořilosti, ačkoli všichni kolem by přísahali, že žertu rozuměla do puntíku. Když občas večer zhasla světla, neběžel nahodit pojistky náš kuchař Abdu, ale ona. A když jsem slyšel, jak se šťourá v drátech, cosi vytahuje a zašupuje, odpovídá na mé nevyslovené otázky a prosí, abych se ani nehnul, nebo se srazíme, až poleze po žebříku dolů, doufal jsem, že ta tma potrvá věčně a bude jako dlouhá noc bez spánku, a myslel jsem jen na to, že mi máma lhala, že mi lhali i všichni ostatní, že nikdy nebyla tak hluchá, jak o sobě prohlašovala.

Až tehdy jsem pochopil, jak to má doopravdy s ušima, že bude vždycky hluchá, nikdy neuslyší hudbu, neuslyší smích a můj hlas. A až tehdy mi došlo, co to znamená být na světě sám, a rozběhl jsem se za ní v tom velkém domě, který byl v noci tak tichý, tak prázdný a tak strašlivě temný, protože po soumraku byla naše část Alexandrie vždycky chmurná a tmavá, a to tím víc, když se táta vracel domů pokaždé tak pozdě. Rozsvítili jsme v domě všechna světla, ne proto, abychom zahnali pomyslné zloděje, ale abychom se dívali z okna a spatřili v okenních tabulkách odrazy svých tváří.

Každý večer se z temnoty ozývalo ďábelské kvílení prodavače jogurtů, který dokola provolával dlouhé houkavé „joguuuuurt… joguuuuurt!!!“, až došel na konec bloku a zahnul do kopce k malým kasárnám, odkud občas zněly salvy cvičných střel protiletadlových zbraní. S povděkem jsem pak zaslechl matčin hlas, jak se nesl tmou, když hulákala v kuchyni na Abdua, který se už chystal domů, ale ona ho ještě hodinu zdržela, protože zapomněl vyčistit troubu.

Přeložila am.

ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY

O jedinečné sbírce orální historie v Židovském muzeu

Židovské muzeum v Praze od roku 1990 systematicky nahrává, shromažďuje a zpřístupňuje pro vědecké, studijní a badatelské účely autentická osobní svědectví pamětníků šoa a jejich potomků. Za tři desetiletí vznikla úctyhodná sbírka orální historie, která v současné době čítá téměř 1750 rozhovorů. Tato kolekce svým rozsahem i významem nemá v České republice konkurenci. Zahrnuje rozhovory nejen s přeživšími šoa, ale také s jejich potomky z tzv. druhé generace. Základ tvoří dvě hlavní sbírky Rozhovory s pamětníky a Rozhovory s pamětníky o poválečném období, které jsou doplněny ještě několika menšími podsbírkami.

SVĚDECTVÍ O DVOU TOTALITÁCH

Dlouhodobým cílem našeho orálně-historického projektu je zachování židovské paměti, která je nedílnou součástí moderních československých dějin. Zaznamenáváme proto osobní svědectví a osudy příslušníků židovské komunity nejen v průběhu druhé světové války, ale dokumentujeme také jejich poválečný život. Pořízené rozhovory jsou cenným svědectvím o praktikách obou totalitních režimů – nacistického i komunistického. Tímto způsobem se nám daří nejen mapovat a dokumentovat dějiny 20. století z pohledu židovského obyvatelstva, ale navíc historii zalidňujeme a vyplňujeme osudy konkrétních jednotlivců. V rozhovorech se tak často objevují mnohdy marginalizovaná témata a opomíjené dějiny každodennosti. Od pamětníků získáváme kromě osobních výpovědí také doprovodné materiály z rodinných archivů, které se stávají integrální součástí sbírky pod názvem Materiály nasbírané v souvislosti s nahráváním rozhovorů s pamětníky. Tvoří je především prameny osobní povahy, jako jsou rodinná alba, fotografie, deníky, zápisníky a další dokumenty, které dokreslují jednotlivé příběhy vypravěčů a slouží také pro studijní, výstavní, publikační či osvětové účely.

Na sběru rozhovorů se také podílejí externí spolupracovníci ŽMP, kteří rozhovory natáčejí a přepisují nahrávky. Kromě vlastního nahrávání nových rozhovorů se intenzivně věnujeme zpracování a katalogizaci stávajícího fondu v rámci digitálního katalogu CollectiveAccess.

Orálně-historický projekt je financován převážně z muzejního rozpočtu a prostřednictvím grantu Židovská paměť ve 20. století, který každoročně poskytuje Nadační fond obětem holocaustu. V menší míře je podpořen i soukromými dary od jednotlivců.

NAHRÁVÁNÍ ROZHOVORŮ

Nahrávání rozhovoru vždy předchází vyhledávání potencionálního narátora (pamětníka). Kontakty získáváme na základě doporučení nebo prostřednictvím židovských obcí, z periodického tisku, literatury apod. Po navázání kontaktu seznámíme pamětníka s cílem našeho projektu. Natáčení je vždy realizováno na základě Dohody o účasti na projektu orální historie Židovského muzea v Praze a o poskytnutí práv. V rámci dohody si narátor sám určí budoucí podmínky nakládání se svým rozhovorem. Je mu mimo jiné zaručeno právo na autorizaci textu a anonymizaci osobních údajů.

Vlastní natáčení rozhovoru probíhá na diktafon či kameru v místě a termínu, které si zvolí sám narátor. Natáčení probíhá v souladu s principy orální historie. Židovské muzeum v Praze se při natáčení pamětnických rozhovorů řídí etickými pravidly, jež vycházejí z principů Etického kodexu České asociace orální historie. Vždy dbáme o pohodlí pamětníka, proto preferujeme natáčení interview v domácím prostředí, kde se pamětník cítí dobře. Záznamy rozhovorů pořizujeme jak v České republice, tak v zahraničí. Natáčení rozhovoru je ovšem také možné přímo v prostorech muzea. Délka samotného rozhovoru je velmi individuální, ale zřídkakdy přesáhne tři hodiny.

Rozhovor je zpravidla uveden vzpomínkami na meziválečné období, případně na historii narátorovy rodiny. Pamětníci hovoří o svém dětství, rodinném zázemí, národnostním, politickém a náboženském smýšlení, dodržování či nedodržování židovských svátků a tradic, aktivitách v rámci židovských spolků, poměru k sionismu apod. Následuje popis zážitků spojených s druhou světovou válkou: Transport do Terezína, každodenní život v terezínském ghettu, případně i v dalších koncentračních a pracovních táborech, vzpomínky na represe, selekce, chování dozorců, otrocké práce, prodělané choroby, hlad, útěky, mezilidské vztahy v táborech, osudy blízkých či způsoby přežití. Zaznamenáváme také poválečné osudy židovských rodin. Věnujeme se především vzpomínkám na dobu omezené demokracie v letech 1945–1948, nástupu komunistické strany k moci, dále údobí kultu osobnosti, politickým procesům v padesátých letech a otázkám oficiální antisemitské rétoriky, každodennímu životu v socialistickém Československu, době společenského uvolnění v rámci pražského jara a následné normalizaci.

Po nahrání rozhovoru je proveden přepis a editace. Editovaný přepis rozhovoru posíláme pamětníkovi ke kontrole a případným připomínkám. Po jejich vypořádání následuje autorizace rozhovoru, která je provedena ve formě souhlasu se zněním textového přepisu rozhovoru. Zvukový záznam včetně přepisu rozhovoru jsou trvale uloženy v Dokumentaci šoa v Židovském muzeu v Praze. Badatelům poskytujeme pouze editovaný a autorizovaný textový přepis rozhovoru, takže vlastní zvukový záznam není badatelské veřejnosti zpřístupněn. Případný zájemce o studium rozhovorů musí vždy vyplnit registrační list a při studiu dbát jednotlivých ustanovení Řádu pro studium a využívání sbírky orální historie „Rozhovory s pamětníky“ Židovského muzea v Praze. Naši sbírku využívají badatelé z řad studentů i vědeckých pracovníků.

VÁŠ ŽIVOTNÍ PŘÍBĚH

Natáčení rozhovorů úspěšně pokračuje navzdory koronavirové pandemii. Během loňského roku jsme natočili celkem sedmnáct rozhovorů s pamětníky. Letos během prvních čtyř měsíců dalších sedm. V posledních týdnech se nám podařilo navázat kontakt se zaměstnanci DSP Hagibor, kteří byli ochotni s námi sdílet výzvu při hledání pamětníků, za což jim velice děkujeme. V neposlední řadě bychom rádi i touto formou oslovili pamětníky z řad první i druhé generace, kteří by s námi byli ochotni sdílet svůj životní příběh. V případě zájmu nás, prosím, kontaktujte na e-mailové adrese: shoahhistory@jewishmuseum.cz nebo na telefonním čísle: 222 749 238.

Tomáš Bělohlávek, Antonín Kurovec

NA DOHLED OD SOCHY SVOBODY

O bývalé venkovské synagoze na Governors Island

V blízkosti ostrova Manhattanu se nachází pár menších ostrovů, které mimo jiné slouží Newyorčanům jako únik před ruchem centra a jeho pověstnými davy. Jedním z nich je Governors Island, nevelký ostrov ve tvaru zmrzlinového kornoutu, který je situován nedaleko pobřeží Brooklynu, osm minut jízdy parníkem z nejjižnějšího cípu Manhattanu. Otevírá se veřejnosti vždy na začátku května a je přístupný až do konce října.

Governors Island (neboli Paggank, jak se mu říkalo v jazyce původních indiánských obyvatel z kmene Lenapů) má mezi newyorskými ostrovy výjimečné postavení: v době americké války za nezávislost sloužil jako vojenská základna a od šedesátých let 20. století byl centrálou pobřežní stráže. Když odtud vojenská pobřežní hlídka v roce 1996 odešla, zůstal Governors Island ponechaný víceméně svému osudu, polorozpadlé historické budovy zely prázdnotou a ostrov zůstal nepřístupný.

Situace se však začala měnit v roce 2005, kdy se ostrov opět otevřel veřejnosti a postupně, v několika fázích, byl jeho terén architektonicky upraven, zalesněn a revitalizován a opravy se dočkala řada původních budov. Koná se tu spousta kulturních akcí, festivaly současného umění, koncerty, letní kino, dětské tábory apod. Ostrov si však stále zachoval své venkovské kouzlo, přibyly zde parky, cesty a stezky i ekologické farmy a stal se vyhledávaným výletním místem zejména rodin s dětmi. Na ostrově si lze vypůjčit si kola, šlapadla či vozítka pro celou rodinu a užívat si jedinečného terénu a úžasných výhledů na panoráma Manhattanu, a především na sochu Svobody, která se nachází na sousedním Liberty Island.

MALÝ ŽLUTÝ DOMEK

Na Governors Island stojí velké množství mohutných vojenských historických budov, včetně původního opevnění ostrova, budovy různých institucí a řada klasických rodinných venkovských domů s terasami. Ke svému překvapení jsem zde však objevila nevelkou budovu, lišící se od ostatních nejen svým vzhledem, ale – jak jsem záhy zjistila – především původním účelem. Malý, světle žlutý domek s bílými zapečetěnými dveřmi, jenž se nachází ve východním cípu ostrova, jako by vypadl z fotografie novoanglického venkova poloviny 20. století. Jedná se však o bývalou synagogu, jejíž styl se od jiných newyorských svatostánků výrazně liší. Tento rurální, jednopatrový dům ve stylu klasického ranče patří k oněm desítkám opuštěných synagog, o nichž brooklynská historička a pedagožka Ellen Levitt napsala dvě knihy *The Lost Synagogues of Manhattan* a *The Lost Synagogues of Brooklyn*.

Pohled z Governors Island na Manhattan.

Templ na Governors Island, sídlo kongregace Shaare Shomayim, sloužil výhradně vojákům a jejich rodinám, které na ostrově také bydlely. Elegantní rodinné domy se nacházejí hned za synagogou, stejně jako ohromná budova vojenské koleje. Synagoga byla postavena za první světové války a původně sloužila jako skladiště. Jako templ se začala používat nejspíše v roce 1950 (o konkrétním datu založení se vedou spory). Měla tehdy vitrážová okna s motivy spjatými s mořem z Knihy žalmů, která již neexistují. Na synagoze jsou však stále patrné židovské prvky, situované zejména u vstupních dveří (menora, Davidova hvězda a hebrejský nápis „bejt kneset“). Skrze modro-bílé závěsy je možné částečně a vzhledem ke svažujícímu se terénu s určitými obtížemi nahlédnout dovnitř. V interiéru je patrná police s knihami a pár dalších původních předmětů. Synagoga je ale jinak prázdná, šindelová střecha má trhliny, některá okna jsou rozbitá.

Malý žlutý domek, v němž bývala synagoga. Foto na této straně autorka.

RODINNÁ ATMOSFÉRA

V roce 1996, kdy byl Governors Island demilitarizován, museli všichni obyvatelé ostrova odejít. Rabíni, kteří na ostrově sloužili, byli absolventy konzervativního Židovského náboženského semináře na Manhattanu a posledním z nich byl vojenský rabín William (Bill) Kloner, jenž s sebou vzal svitek Tóry, který v roce 1993 na ostrov přivezl. Nabídku, aby zastával zdejší rabínský post, prý dostal v nečekaný moment, a sice při hraní golfu, kterého se mnoho členů kongregace pravidelně zúčastňovalo. Když odešel do penze, byl jmenován admirálem a nadále zastával rabínskou funkci v komunitě Beth Emeth ve čtvrti Flatbush v Brooklynu; zemřel v roce 2017 ve věku 89 let. David Gabelman, další z členů kongregace, který na ostrově sloužil jako zubař, v rozhovoru pro časopis *Forward* vzpomínal na rodinný charakter zdejší židovské komunity a na smutek, když museli ostrov opustit. I další členové kongregace, především učitelé, si zachovali hluboký vztah k místu svého starého působiště a na ostrov se s nostalgií vracejí.

Na Governors Island lze nalézt také tři kostely, respektive kaple, přičemž jedna z nich se v současné době užívá pro dětské letní tábory (zajímavostí je, že exteriéry většiny budov na ostrově jsou označeny za národní památku, ale jejich interiéry nikoli, a proto mohou být použity pro různé účely). Vzhledem k tomu, že Governors Island je oblíbeným výletním místem mnoha ortodoxních židovských rodin s dětmi a řady studentů newyorských ješiv, stálo by za úvahu vrátit domku jeho původní účel. Žel, synagoga Shaare Shomayim však zatím patří k budovám, které zůstávají opuštěné, a lze těžko říci, zda se v dohledné době plánuje jejich obnova.

Doufejme, že s postupující revitalizací celého ostrova dojde i na rekonstrukci tohoto zajímavého místa, které vypovídá nejen o židovské přítomnosti na Governors Island, ale obecně také o židovské historii širšího New Yorku a osudech jednotlivců.

Monika Hanková, New York

IZRAEL: Gaza po sedmi letech

Chceme-li shrnout to hlavní z izraelského května, můžeme ocitovat větu ze sedm let starého srpnového *Rch*. „Když začnou ve velkém létat rakety z Pásma Gazy, člověk má chtě nechtě pocit déjà vu. Prostě už to zažil, dokonce vícekrát, a dokáže odhadnout scénář."

Ta věta reflektovala události července 2014, ale vystihuje i události května 2021. Alespoň tak, jak se na pohled jeví. Izrael po sedmileté pauze opět zasypávaly rakety. Jenže to neznamená, že události se jen opakují. Na to, že v Pásmu Gazy vládne od roku 2007 teroristický Hamás, si Izrael i svět už zvykl. I na to, že občas odtamtud létají rakety na civilní cíle v Izraeli. Také na to, že Izrael cílí leteckou odvetu na zdroje hrozby – na sklady, montovny i odpaliště raket a především na síť podzemních tunelů v Gaze (v armádní hantýrce se jí říká metro). Právě ta umožňuje rychle, účinně a přitom nepozorovaně organizovat útoky na Izrael.

K tradici patří i to, že jde o modelový případ asymetrického konfliktu. Na jedné straně je Stát Izrael, který nese odpovědnost za své občany, ale i za odvetné útoky na zdroje hrozby, což má háček. Zdroje vojenské hrozby jsou v Gaze tak promíchány s civilní strukturou včetně škol či nemocnic (nahoře se učí nebo léčí, dole je vstup do tunelu či rakety), že v praxi nelze vést válku proti raketám a přitom zcela vyloučit škody na civilních životech či majetcích. I když se do recepcí těch budov předběžně telefonují výstrahy, i když se při prvním náletu použijí jen slabé rakety, aby jejich výbuchy odkryly skutečné cíle, a až na ty se pak použije plná síla.

Naproti tomu Hamás nebo Palestinský islámský džihád reprezentují to, čemu se říká „nestátní entita". Prostě síla, která nenese odpovědnost za nic. Ani za vlastní občany (dost Palestinců zahyne při nezdařených odpalech raket), ani za útoky na civilní cíle a životy v Izraeli. Zato se dovedou před značnou částí světa úspěšně stylizovat do role obětí.

Toto je stručné shrnutí květnových událostí v Izraeli. Není ještě úplné, ale v době psaní tohoto textu lze říci, že letošní květen si vyžádal méně obětí než červenec a srpen 2014. Tehdy, když Cahal podnikl do Gazy pozemní operaci, se uvádělo na straně Izraele 73 mrtvých (67 vojáků a 6 civilistů) a v Gaze 2125 mrtvých (podle Hamásu 2310). Teď je na straně Izraele 12 mrtvých (jen civilisté, z toho jeden v Lodu při pouličním násilí), v Gaze 200–300 mrtvých (militantů plus civilistů), na Západním břehu Jordánu 26 mrtvých Palestinců a v Lodu jeden mrtvý izraelský Arab při pouličním násilí.

Nicméně toto vše je prvoplánová informace zakrývající řadu důležitých věcí, jež sice mohou působit jako detaily, leč ukazují, jakým směrem se situace od léta 2014 posunula.

Obranný izraelský systém Železná klenba s 90 % účinností likviduje útočné rakety. Foto archiv.

S TECHNIKOU Z ÍRÁNU

K oněm „detailům" patří technologický pokrok. Poněkud překvapivě spíše na straně Hamásu. Ten už je schopen zasahovat nejenom jihozápadní kout Izraele, ale celé jeho populační jádro včetně Tel Avivu, Jeruzaléma či Haify.

Co se týče Izraele, světová média obsáhle informují o protiraketovém systému Železná klenba. Nicméně čtenáři *Rch* vědí už z léta 2014, že systém byl nasazen už tehdy a jeho úspěšnost se odhadovala na 90 %, tak jako teď.

Co se týče Hamásu, už neplatí, že primitivní rakety s dostřelem 10 kilometrů montuje někde po garážích. Nové doletí skoro na 200 kilometrů. Navíc Cahal odvrátil pokus o útok z moře podvodním dronem. Kde Hamás bere tak sofistikované zbraně? Ty v garáži nevyrobí. Z Íránu, odkud pochází dotyčná technologie i peníze (těmi přispívá i Katar). Což je problém, zvláště v situaci, kdy se snaží zlepšit vztahy s Íránem Bidenova Amerika. Ještě zásadněji ale působí posuny společenské. Bývaly časy, kdy Hamás ovládal Pásmo Gazy, leč Palestinci na Západním břehu Jordánu (pod Fatahem) a ještě víc izraelští Arabové s ním nechtěli mít nic společného. Teď je to jinak. Střet nezačal kvůli Gaze, ale kvůli Jeruzalému. Kvůli občanskoprávním detailům, jako je chystané vystěhování čtyř arabských rodin z domů či restrikce shromažďování u mešity al-Aksá. A když začaly z Gazy létat rakety Hamásu, vznikla jakási druhá, vnitřní fronta tohoto konfliktu. K protižidovskému násilí se uchýlili izraelští Arabové a vlastním násilím na to odpověděli izraelští Židé. Je to něco, co přimělo k ostré reflexi lídry všech politických stran, něco, co přineslo závan občanské války.

KDE SE STALA CHYBA?

To vše bylo překryto raketovou palbou Hamásu a izraelskými nálety proti ní. Leč s příměřím uzavřeným 20. května etnické či náboženské pnutí nezmizí. Po každém konfliktu, který Izrael překvapil, se provádí vyšetřování. Hledá se odpověď na otázku, kde se stala chyba. Potom se napravují různé kiksy v osobních rozhodnutích, systémech či obecně managementu obrany. Ale toto je něco jiného.

Izrael byl skutečně překvapen výbuchem násilí v ulicích etnicky smíšených měst, jako je Lod, Ramla či Akko. Problém je, že tady nejde chybu hledat v tom či onom osobním rozhodnutí či soudním verdiktu. Je těžké ukázat prstem na jednoho viníka, jde o celkovou atmosféru v zemi a vyhrocování společenského napětí. Ten problém houstne i v USA, ve Francii či jinde. A víra, že zmizí s odchodem jednoho nepopulárního politika, ze kterého se udělá hromosvod všeho zla, politika, jakým je v Izraeli premiér Benjamin Netanjahu či jakým byl v USA prezident Donald Trump, je naivní.

Zbyněk Petráček

PRAVDĚ DO OČÍ ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Při procházce po městě Bechyni si jistě každý povšiml, že se přestavuje bývalá drogerie na rohu Libušiny a Široké ulice. A víte, kdo vlastnil tento dům? Byl to baron Jaromír Stach Černín. Je to již deset let, co JUDr. et PhDr. Jaromír Stach Černín zemřel. Stach byl kunsthistorik, soudní znalec, člen mnoha organizací, spolků i velký znalec historie, často přednášel a své poznatky publikoval. Stal se rytířem Rytířského řádu sv. Václava, členem heraldické společnosti, rytířem mezinárodního Řádu svatého Konstantina a členem Spolku za starou Prahu. Zabýval se i historií svého domu v Bechyni, kdy vypracoval zajímavou studii židovského osídlení tohoto domu i podle vyprávění svých předků – Stachů. Dle ústní tradice byla v salonu tohoto domu v prvním patře židovská modlitebna. (Bechyňský městský zpravodaj, 1. 5.) ■■ V nedávné době získalo Milevské muzeum od kolegů z Prácheňského muzea starou židovskou kuchařskou knihu. Knížka vyšla roku 1898 v Praze u Jakoba Brandeise a její německý název zní *Vollständiges israelitisches Kochbuch* (Úplná kuchařská kniha židovská). Podtitul knihy uvádí, že tato kuchařka obsahuje na 800 receptů francouzských, anglických, maďarských a českých, jakož i recepty sváteční. Autorkou této knížky je Marie Kaudersová, u níž je v knize uvedeno: *Witwe* (vdova). V knížce je vloženo také několik ručně psaných receptů, které tam založila pečlivá paní domu a jež jsou psány česky i německy, jak bylo v tehdejších židovských rodinách běžné. Knížka byla původně majetkem milevské židovské rodiny Ferdů. Pan František Ferda (1893–1943) patřil v Milevsku ke známým osobnostem. Provozoval zde obchod s obilím, vejci, máslem a dalšími zemědělskými produkty. Celá Ferdova rodina byla zařazena už do prvního transportu, který odjel z Milevska 12. listopadu 1942 do Terezína. Odtud pak vedla jejich další cesta už jen do plynových komor v koncentračním táboře Osvětim. Tato jinak vcelku nenápadná kuchařská kniha se stala v Milevském muzeu válečným mementem, jedinou dochovanou památkou na jednu vyvražděnou milevskou rodinu a její smutný osud. (Milevský zpravodaj, 3. 5.) ■■ Synagoga v Jirkově čeká po téměř roční rekonstrukci na slavnostní otevření. Radnice ho chce uskutečnit ihned po rozvolnění protiepidemických opatření. Oprava židovské památky z první poloviny 19. století vyšla na 8,3 milionu korun, polovinu pokryla dotace. Budovu odkoupil Jirkov od soukromého vlastníka za dva miliony korun. „Synagogu nejprve čeká slavnostní otevření, které je plánované hned, jak to epidemická situace dovolí. Pak se chci domluvit s jirkovským kinem na tom, že by v objektu promítalo artové filmy," uvedla Broumská. Následně chce dát možnost místním školám, aby v synagoze pořádaly svá vystoupení. Podle starostky města Dariny Kováčové (ANO) se opravou židovské modlitebny podařilo zachovat kus dějin Jirkova. „Na historii bychom neměli zapomínat, spojuje staré časy s novými. Přejeme si, aby se v bývalé synagoze i současný návštěvník cítil příjemně a zároveň mu připomínala příběhy lidství a člověčenství," řekla Kováčová. (Náš region Mostecko-chomutovsko-Lounsko, 6. 5.) ■■ Vystrčení nahého zadku není rozhodně soudobý nevycválaný zvyk hvězd showbyznysu, jež na sebe chtějí strhnout pozornost, nebo odpůrců politického režimu, kteří tímto projevem symbolizují hluboký protest. Jeho kořeny sahají až do starověkého Říma. Tohle gesto, které mluví samo za sebe, prý poprvé použil římský voják a věnoval ho Židům slavícím Pesach. Když chtějí Maorové na Novém Zélandu někoho urazit, udělají totéž. Česká Kanada byla vždycky drsný kraj, a proto se nelekněte, až se budete toulat lesy kolem rozhledny U Jakuba na Havlově hoře se zábavně naučným lesoparkem pro děti. Zničehonic stanete před obrovskou kamennou zadnicí, kterou tu prý nestydatě špulí samotný ďábel. Kuriózní žulový balvan trůní poblíž osady u Panského lesa nedaleko rybníka Zvůle. Však pohlédněte pravdě do očí sami. (Reflex, 20. 5.) ■■ Poběžovický či spíše ronšperský židovský hřbitov je opuštěný. Naposledy se na něm snad pohřbívalo někdy před křišťálovou nocí. Je zarostlý břečťanem. Řada jeho náhrobků skončila v základech poběžovických domů nebo jako ozdoba místních zahrádek. V dobách socialismu tu bývala dokonce vojenská střelnice. Hřbitov v roce 2007 upravilo a veřejnosti zpřístupnilo občanské sdružení Abrahám, jehož členové i příznivci odpracovali na jeho úpravě množství brigádnických hodin. (Domažlický deník, 20. 5.) ■■ „A samozřejmě nechybí ani zmínka o rudolfínské době. Praha se stala centrem věd a umění a také židovským centrem Evropy. Dokonce se mluví o tom, že Židé zde zažili zlatý věk," připomněli autoři výstavy vládu císaře Rudolfa II. Nevynechali ani slavnou legendu o Golemovi, která se stala i součástí českého národního příběhu. Židovské a české dějiny tak jedinečným způsobem spojila. Rabi Löw viděl útlak svého lidu a přemýšlel, jak se mu bránit. Jednou ve snu slyšel záhadnou větu z deseti po sobě jdoucích slov. Stvořil Golema z hlíny se svými žáky a společně jej oživili. Golem později pomohl například odvrátit pogrom na Židy, když odhalil skutečného vraha dítěte. Naopak když navzdory radám Löwyho paní požádala Golema, aby přinesl jablka, ten neuměl mluvit a na trhu nedokázal vysvětlit, co chce. Popadl tedy stánek i s trhovkyní a donesl ho rabínově ženě," píše se v *MF* v textu věnovaném výstavě *Záhadné pouto* na náměstí Míru v Praze 2. (22. 5.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **115 lety**, **18. dubna 1906**, se v Praze v židovské rodině narodil **Erik Kolár**, loutkář, kritik, teoretik a pedagog, zakladatel moderního českého loutkářství. Loutkovému divadlu se věnoval už od gymnaziálních studií i během studia na právnické fakultě. V roce 1924 byl spoluzakladatelem Studentské scény, kde působil jako herec i režisér a spolupracoval i s Loutkovým divadlem umělecké výchovy na Královských Vinohradech. Z rasových důvodů musel divadlo za okupace opustit. Díky smíšenému manželství se načas vyhnul transportu a mohl se věnovat pedagogické práci se skupinou dětí ze židovského sirotčince. Skupinka si říkala Námořníci a čítala třináct dětí ve věku 10–13 let. Erik Kolár s nimi nazkoušel pohádku na motivy K. J. Erbena *Plaváček*. Koncem války byl deportován do Terezína a své zážitky vylíčil ve filmové povídce *Cesta*, kterou pod názvem *Daleká cesta* natočil v roce 1948 režisér Alfréd Radok.

Tomáš Kosta. Foto archiv.

Po válce se Erik Kolár k loutkovému divadlu vrátil a podílel se na jeho profesionalizaci. V roce 1952 spoluzakládal loutkářskou katedru Divadelní fakulty AMU, což byla de facto vůbec první katedra svého druhu na světě; takřka dvacet let tu přednášel režii a dramaturgii a pro své studenty vytvořil i několikerá skripta. Zároveň byl dramaturgem a režisérem pražského Ústředního loutkového divadla a v rozmezí let 1957–1972 byl členem předsednictva UNIMA. Jako člen Svazu spisovatelů podnítil k tvorbě pro loutky řadu autorů (například J. Kainara, J. Brdečku, L. Aškenazyho, J. Vladislava, V. Provazníkovou, J. Hiršala nebo Fr. Pavlíčka). Zasloužil se též o vznik a význam festivalu amatérských loutkářů Loutkářská Chrudim.

Po roce 1968 Erik Kolár otevřeně kritizoval invazi vojsk Varšavské smlouvy – byl vyloučen ze strany i z DAMU a podruhé v životě mu byla zakázána jakákoli veřejná činnost. Zemřel 16. ledna 1976 ve švýcarském Nyonu.

Roku 2006 jeho dílo připomněla velká výstava v Lobkovickém paláci na Pražském hradě.

Před **5 lety**, **6. června 2016**, zemřel ve Frankfurtu nad Mohanem nakladatel a politik **Tomáš Kosta**. Narodil se roku 1925 v rodině Oskara Kosty (pův. jm. Kohna), profesora německého gymnázia v Praze, a Pavly (roz. Löwyové). Jeho rodiče se rozvedli, otec stihl včas emigrovat do Velké Británie. Šestnáctiletý Tomáš byl roku 1941 deportován do Terezína, pak do Osvětimi a Buchenwaldu. Tam vstoupil do komunistické strany. Konec jeho komunistickým ideálům učinil pak rok 1951, kdy byli oba rodiče zatčeni a ve vykonstruovaném procesu odsouzeni za špionáž, a on se jako syn politických vězňů živil manuálně. Po sovětské okupaci roku 1968 emigroval, usadil se ve Spolkové republice Německo a získal místo ředitele v mnichovském nakladatelství Kindler-Verlag, kde (stejně jako v dalších institucích, v nichž působil) začal vydávat knihy, kterými pomáhal pronásledovaným autorům v normalizovaném Československu. V letech 1972–1987 byl ředitelem nakladatelství Bund-Verlag a Europäische Verlagsanstalt v Kolíně nad Rýnem. Navázal přátelské vztahy s německými intelektuály i s předními německými politiky a stal se jednou z nejvýznamnějších osobností, podporujících československou exilovou literaturu a disidenty.

Po pádu komunistického režimu v rodné zemi se snažil jednak o rozvoj česko-německých vztahů (podílel se na vyjednávání Česko-německé deklarace v roce 1997) a jednak o rozvoj kulturní: stál u zrodu brněnského nakladatelství Atlantis, první nezávislé divadelní agentury Aura-Pont, byl předsedou představenstva týdeníku *Respekt*. Byl poradcem tří sociálně demokratických premiérů a ministra zahraničí K. Schwarzenberga. V roce 2002 obdržel od prezidenta Havla státní vyznamenání medaile Za zásluhy (2. stupně). V roce 2009 byl jedním z klíčových účastníků Konference k osudu majetku obětí holocaustu, v letech 2010–2013 byl členem správní rady Nadačního fondu obětem holocaustu. S jeho názory se lze seznámit v knize *Rozhovor přes dvě generace* od Vladimíra Mlynáře. Tomáš Kosta je pochován na Novém židovském hřbitově v Praze. **(am)**

PRŮKOPNÍK HUDEBNÍ AVANTGARDY

Před **15 lety**, **12. června 2006**, zemřel ve Vídni skladatel **György Sándor Ligeti**, jehož osud a tvorbu ovlivnila pohnutá historie Evropy minulého století. Narodil se roku 1923 v maďarsko-židovské rodině v transylvánské části Rumunska, vyrůstal v sedmihradském Kološváru (dnešní Kluži) a od dětství ho (k velkému zklamání jeho otce) fascinovala hudba. Od 16 let komponoval, roku 1941 začal studovat na klužské konzervatoři. Roku 1943 byl zatčen a nasazen do židovského pracovního oddílu, odkud se mu podařilo utéct. Nasazení mu, jak posléze zjistil, zachránilo život, neboť jeho blízké mezitím nacisté deportovali do koncentračních táborů (z široké rodiny přežil jen on a jeho matka).

Po válce Ligeti studoval a učil na Akademii Ference Liszta v Budapešti, kde se seznámil s hudbou A. Schoenberga, A. Berga a A. Weberna. Jeho vlastní pokusy prezentovat avantgardní hudbu narážely na sílící represe komunistických cenzorů. Měsíc po sovětské invazi do Maďarska se Ligetimu a jeho manželce podařilo v úkrytu v poštovním vlaku uprchnout do Vídně.

Na Západě si připadal jako „v ráji“, pobýval v Rakousku, Německu, v USA a ve Švédsku a nalezl svou osobitou hudební řeč. Jeho koncertní, komorní, operní skladby, smyčcová kvarteta a klavírní etudy mají přesvědčivou, vytříbenou formu a originální rytmy. Ligeti nezná sentiment a s filosofickým pohledem, ironií a smyslem pro grotesku transformuje balkánský folklor, Bartókův modernismus, neoklasicismus, dvanáctitónovou školu, minimalismus S. Reicha a T. Reillyho, mikrotonální stupnice H. Partche, ale i africkou a indonéskou polyrytmiku. Inspiroval se též filmem (groteskami), literaturou (L. Carrollem), matematikou a filosofií, jeho skladby zazněly i ve filmech S. Kubricka. K nejznámějším Ligetiho dílům patří *Poéme Symphonique* pro sto metronomů (1962), *Apparitions* (1959) či *Clocks and Clouds* (1973), vize šoa byly inspirací ke skladbě *Requiem* (1965).

G. S. Ligeti. Foto archiv.

Z nekrologu Jiřího Zavadila *pro Rch 8/2006.*

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

42 HVĚZD MEZI NEBEM A ZEMÍ

■ Knihu, jejíž podtitul zní *Po stopách židovských autorů Středočeského kraje*, sestavily Alexandra Blodigová, Kateřina Mikulcová a Kateřina Voborská a kolektiv autorů (Irena Dousková, Ivona Kasalická, Ivan Kraus, David Venclík), úvod k ní napsal prof. Jiří Holý.

Přehledným způsobem a mnoha fotografiemi představuje osudy židovských autorů (spisovatelů, básníků, dramatiků, novinářů, rabínů, filosofů atd.), jejich životy, díla i místa, kde se narodili (vyrůstali, pracovali, pobývali) a zároveň popisuje historický kontext a dobu, ve které žili.

Kniha je rozčleněna do šesti chronologicky řazených kapitol (19. století; přelom 19. a 20. století, první republika; třicátá léta – emigrace; oběti holokaustu; přeživší; generace po holokaustu). Sedmá kapitola je věnována lokalitám, v nichž autoři žili, a v některých místech jsou dokonce nějakým způsobem (pamětní deskou, názvem ulic ad.) připomenuti. Kromě známých spisovatelů (Vojtěch Rakous, Otakar Fischer, Jiří Orten, Ota Pavel, Jiří Weil aj.) zahrnuje svazek desítky dalších, méně povědomých či pozapomenutých.

Útlá kniha ilustruje, jak zásadní součástí české předválečné kultury byli literáti židovského původu, a především mladší generaci inspiruje k novému pohledu na středočeská města a městečka. Součástí knížky jsou nápaditě připravené pracovní listy s ukázkami textů šestnácti vybraných osobností.

Vydala Středočeská vědecká knihovna v Kladně roku 2020 (ta také vyřizuje objednávky, viz www.svkkl.cz). 160 stran, ilustrace, fotografie, pracovní listy.

Philippe Sands

KRYSÍ STEZKA

Láska, lži a zločiny nacistického uprchlíka

■ Při pátrání po osudech vlastních předků, kteří v ukrajinském Lvově padli za oběť holokaustu, se syn židovských rodičů Philippe Sands seznámil s Horstem Wächterem, synem rakouského prominentního nacisty Otta von Wächtera, jenž v letech 1942–1944 zastával ve Lvově funkci okupačního guvernéra.

Bylo jisté, že Horstův otec měl podíl na osudu Sandsových příbuzných, kteří za jeho vlády až na jedinou výjimku přišli o život. Avšak v synově srdci stále zaujímá společně s matkou zvláštní místo. Autor je britsko-francouzský spisovatel a právník, odborník na mezinárodní právo.

Vydalo nakladatelství Prostor v Praze roku 2021. Z angličtiny přeložil Martin Pokorný. 576 stran, doporučená cena 497 Kč.

Časy se mění. Bob Dylan zůstává. Foto archiv.

Daniel Jonah Goldhagen

ĎÁBEL, KTERÝ NIKDY NEUMÍRÁ

Vzestup a hrozba globálního antisemitismu

■ D. J. Goldhagen, bývalý profesor Harvardovy univerzity a autor mnoha knih (nejznámější je *Hitlerovi ochotní katani*), provokativně zkoumá, čím přesně je antisemitismus v 21. století. Zabývá se rozměry této hrozby, vysvětluje, jak nové technologie přiživily oheň, jenž před nástupem nového tisíciletí jen doutnal.

Goldhagen analyzuje, jak se antisemitismus mezinárodně prosadil v institucích, jako jsou OSN a přední nevládní organizace, i v široké koalici nepřátelských států, jak antisemitismus po celém světě podněcují média i akademická sféra.

Vydalo nakladatelství Academia v Praze roku 2021. Z angličtiny přeložila Petruška Šustrová. 644 stran, doporučená cena 650 Kč.

Will Brownell, Denise Drace-Brownell

PRVNÍ NACISTA

Erich Ludendorff – generál, který umožnil Hitlerův nástup k moci

■ Kniha se věnuje dnes nepříliš známé osobnosti Ericha Ludendorffa, jednoho z nejvlivnějších německých vojenských představitelů za první světové války, který byl do značné míry zodpovědný za neúprosné vedení bojů plynoucích z přehnaných ambic německých představitelů, které zapříčinily vysoké ztráty na životech.

Autoři sledují počátky jeho kariéry, úspěch v bitvě u Lutychu, spolupráci s Hindenburgem i nezdařené ofenzivy provázené diplomatickými skandály.

Ludendorff byl vlivným šiřitelem konspiračních teorií a uvedl do oběhu legendu o ráně do zad, podle níž Německo nebylo poraženo, nýbrž zrazeno Židy. Autoři představují Ludendorffa coby muže, jenž dodal vznikajícímu nacistickému hnutí legitimitu a nasměroval Německo do další světové války. Nejde o tradiční životopis, autoři se soustředí na vybrané okamžiky Ludendorffova působení a zasazují je do širšího kontextu evropského dění.

Vydalo nakl. Academia roku 2020. Z angličtiny přeložila Zuzana Gabajová. 262 stran; doporučená cena 365 Kč (v e-shopu nakl. 292 Kč).

BOB DYLAN NA VLTAVĚ

■ Dne 24. května oslavil básník, skladatel, písničkář Bob Dylan, nositel Nobelovy ceny za literaturu, osmdesátiny.

Český rozhlas stanice Vltava připravil řadu pořadů pod souhrnným názvem *Časy se mění. Bob Dylan zůstává, narozeniny legendárního písničkáře*, v nichž zazněly Dylanovy písně a komentáře k nim z různých úhlů pohledu. Zaměřily se mj. na domácí stopy hudby Boba Dylana či na nenápadné otisky v české próze a na vzpomínky na jeho památné koncerty v Praze.

O literárních kvalitách Dylanových textů a jejich překladech hovořil Josef Rauvolf, zatímco Michal Plzák se zaměřil na osudové i duchovní symboly jeho písní. V premiéře zazněla četba z Dylanových vzpomínek *Kroniky*. Řadu zmíněných pořadů si lze poslechnout ještě v červnu na www.vltava.rozhlas.cz.

LEOPOLDSTADT V BRNĚ

■ V Mahenově divadle v Brně se **19. června** koná premiéra nejnovější hry britského dramatika Toma Stopparda s názvem *Leopoldstadt*. Drama líčí příběh jedné rodiny v letech 1899–1955. Je to příběh Židů, Vídně, Evropy, a především silného rodinného pouta, které přetrhaly teprve hrůzy holokaustu. Hra se zakládá zčásti na autobiografickém základu, sám Stoppard unikl před nacistickým terorem z rodného Zlína do Velké Británie na sklonku války (více *Rch* 9/2020). *Leopoldstadt* přeložil Pavel Dominik a režie se ujal Radovan Lipus. Další představení se koná **22. června**, více viz www.ndbrno.cz.

F. R. KRAUS V KNIHOVNĚ V. HAVLA

■ Dne **28. června** od 19.00 se v Knihovně Václava Havla představí kniha českého židovského novináře a spisovatele Františka R. Krause s názvem *A přiveď zpět naše roztroušené*. Jedná se o soubor reportáží o době holokaustu a jedno z prvních zveřejněných (1946) svědectví o tragickém osudu (nejen) českých Židů v letech nacistické okupace. Pořad se uskuteční on-line a můžete ho sledovat na Havel Channel a na Facebooku Knihovny VH.

KULTURNÍ POŘADY

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

■ **Do červnového programu večerních pořadů OVK ŽMP opět zařazujeme akce, které bude možné navštívit osobně, a to jak v Auditoru OVK (Maiselova 15, Praha 1, 3. patro), tak v Maiselově synagoze (Maiselova 10, Praha 1).**

■ **Akce se uskuteční pouze za příznivé epidemiologické situace a dle aktuálních opatření. Pro detailní informace sledujte laskavě naše webové stránky.**

■ **Pořady, které budou vysílány on-line, jsou stále spojené pro pražskou a brněnskou pobočku OVK ŽMP. Děkujeme za pochopení.**

■ 2. 6. od 18.00 v Auditoriu OVK: ***Židovská paměť v ulicích Brestu***. Letos v květnu do Prahy přicestovala na krátký tvůrčí pobyt běloruská režisérka, herečka a zakladatelka Svobodného divadla v běloruském Brestu Aksana Haiko. V průběhu večerního pořadu představí svůj projekt *The Brest Stories Guide*, který se věnuje zničení židovské komunity v Brestu v letech 1941–1942. Projekt na pomezí umění, kulturního dědictví a historické paměti je výsledkem spolupráce mnoha odborníků – historiků, badatelů místních židovských organizací a herců. O vzniku i budoucnosti projektu bude autorka hovořit s překladatelkou a odbornicí na současné ruské drama Terezou Krčálovou. V ruštině s konsekutivním překladem. Vstup volný. (Rozhovor s A. Haiko viz strany 6–7.)

■ 10. 6. od 18. v Auditoriu OVK: Současný izraelský film: ***Cukrář***. Pátá část cyklu filmové historičky Alice Aronové ukazuje nové téma homosexuality, kterou ve svém filmu *Cukrář* (Izrael, Německo 2017, 104 min) decentně zachytil izraelský režisér Ofir Raul Graizer. Poetické drama o síle lásky bylo v roce 2017 oceněno na karlovarském festivalu Cenou ekumenické poroty. Vstup volný.

■ 16. 6. od 19.00 v Maiselově synagoze + on-line: ***O židovství s lehkostí a humorem***. Beseda s tvůrci projektu Už tam budem, Mojžíši? Pavlínou Šulcovou, ředitelkou kulturně komunitního centra JCC Prague, a Davidem Kalikou (Kakalíkem), výtvarníkem, ilustrátorem a animátorem. Besedu moderuje Jan Fingerland. Vstup volný.

■ 17. 6. od 19.00 v Maiselově synagoze: ***Podmanivá barva dechu / Trifoglio***. Koncert komorního dechového souboru Trifoglio ve spolupráci s předním fagotistou Jiřím Hudečkem. Na koncertu zazní díla 18., 19. a 20. století, např. W. A. Mozarta, Dariuse Milhauda či Ervína Schulhoffa. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15), v síti Ticket Art, Prague Ticket Office a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230 Kč/ 150 Kč.

■ 21. 6. od 19.00, Maiselova synagoga + on-line: Letos v červenci by spisovatel Ota Pavel oslavil 91. narozeniny. Třebaže s námi není už téměř půl století, jeho knížky jsou stále velmi oblíbené. O nelehkém životě Oty Pavla (1930–1973) a o jeho nestárnoucích příbězích bude ředitel Pražského literárního domu David Stecher rozmlouvat se spisovatelem a pamětníkem Josefem Moníkem a se spisovatelkou a publicistkou Markétou Mališovou. Vstup volný.

Z představení *Proces* dle Franze Kafky. V roli Josefa K. Aksana Haiko (uprostřed).

■ 23. 6. od 18.00 v Auditoriu OVK + on-line: ***Osobnost Pavla Olivy***. Pavel Oliva (1923–2021) byl jedním z nejvýznamnějších českých historiků antického starověku a jedním z mála domácích humanitních vědců, kteří se prosadili v celosvětovém měřítku. Za druhé světové války přežil nacistické koncentrační tábory Terezín, Osvětim a Schwarzheide. Přednáška dlouholetého kolegy doc. Václava Marka z FF UK představí významné momenty jeho života a posoudí jeho zásadní podíl na českém bádání v oblasti dějin starověku a klasické filologie. Vstup volný.

Nedělní dílny pro rodiče s dětmi

■ 6. 6. on-line: ***Medvídek Dubi a housličky***. Pohádkový ateliér medvídka Dubiho se rozloučí posledním příběhem z knihy pohádek Ilse Weber *Josel na housličky*.

■ 13. 6. v dílně OVK: ***Lvíček Arje rýsuje v poušti***. Tentokrát lvíček Arje děti provede horkem Negevské pouště, v níž narazí na našeho krajana, brněnského rodáka Alfreda Neumanna, který ukáže neuvěřitelné možnosti architektury. Prohlídka: Starý židovský hřbitov. Vstupné 70 Kč.

Pro zájemce o sledování pořadů on-line:

■ Zašlete laskavě e-mail na adresu: lucie.krizova@jewishmuseum.cz, a to nejpozději do 12 hodin v den přednášky. Do předmětu, prosím, napište PŘENOS ON-LINE a datum pořadu. V den pořadu Vám bude zaslán odkaz, jímž se budete moci v reálném čase připojit k přednášce; v průběhu přednášky bude možné klást dotazy formou on-line chatu, který je součástí aplikace.

ŽIDOVSKÉ MUZEUM OPĚT OTEVŘENO

■ Po mnohaměsíční přestávce vynucené pandemií covidu-19 se pro návštěvníky začalo v květnu postupně otevírat Židovské muzeum v Praze. Zájemci již mohou navštívit proslulý **Starý židovský hřbitov** a **Španělskou synagogu** s novou expozicí o dějinách Židů v českých zemích v 19. a 20. století. Otevřeno je každý den od 10 do 17 hodin kromě soboty a dalších židovských svátků. Všechny tyto památky lze navštívit jednotlivě nebo v rámci sníženého společného vstupného. Dle vládního nařízení platí omezení, že v budově může být maximálně 44 osob a skupinové prohlídky jsou zakázány.

Současně Židovská obec v Praze otevřela **Staronovou synagogu**, kterou lze jako další objekt samostatně připojit k návštěvě Španělské synagogy a Starého židovského hřbitova.

Židovské muzeum jako celek patřilo dlouhodobě k nejnavštěvovanějším kulturním institucím v ČR, v roce 2019 jej navštívilo téměř 680 000 osob. To se však radikálně změnilo v důsledku uzavření muzea kvůli pandemii. Výpadek příjmů ze vstupného, který je pro celkové výnosy muzea rozhodující, činil v porovnání s rokem 2019 celkem 84,09 procenta, a to v přímé souvislosti s meziročním poklesem návštěvnosti ŽMP o 81,37 procenta. Celkové výnosy za rok 2020 se oproti roku 2019 propadly o 78,24 procenta. ŽMP se tak stalo jednou z mnoha institucí, které u nás v důsledku pandemie koronaviru postihl dramatický propad turistického ruchu.

Více informací o současném provozu muzea a další informace včetně řady online výstav naleznete na www.jewishmuseum.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Oslava svátku Šavuot**: Během týdne před svátkem Šavuot se do tříd již vrátilo mnoho žáků, a tak bylo možné alespoň částečně oslavit svátek ve škole. Většina tříd se vystřídala ve školní kuchyňce a vyzkoušela nejrůznější sváteční recepty. Krabicový tým připravil historicky první šavuotový košík, který obsahoval šavuotovou kuchařku, sadu na výrobu labne, soferský set s husím brkem, květinu a komiks o Noemi a Rut k dotvoření.

■ **Poděkování zdravotníkům**: Sexta se celý jeden den věnovala výrobě přáníček, psaní dopisů, pečení a rozvozu napečených výrobků zdravotníkům. Studenti sami dojednali předání ve třech domovech seniorů a v covidovém centru motolské nemocnice. Odezva personálu byla velmi příznivá a akce se opravdu vydařila.

■ **Seminární práce**: Napsat seminární práci patří ke každoročním úkolům studentů vyššího gymnázia. V posledním ročníku, oktávě, si studenti vybírají z témat spjatých se Státem Izrael nebo s židovstvím obecně. Obhajoba této práce je součástí maturitní zkoušky.

Jednou za studium si studenti LŠ mohou vybrat jako svou seminární práci překlad. Dominik Pavlík, student letošní 8. G, si k překladové seminární práci vybral a zdařile přeložil dva eseje významného britského rabína Jonathana Sackse (časem by měl být přidán na webovou stránku rabbisacks.org). Johana Zezuláková se zabývala otázkou smíšených židovsko-nežidovských manželství v české židovské komunitě. Sledovala tento fenomén inspirována výzkumem Paw Research Center z roku 2013, který stejný jev a jeho důsledky pro další život židovské komunity sledoval v americkém prostředí. Františka Drozdeková se zabývala básnickým dílem Jakuba Demla. Položila si otázku, zda je možné s potěšením číst dílo autora, jehož antisemitské výroky nelze vysvětlit pouze dobovým katolickým antisemitismem. Helena Preissová se zabývala různými způsoby, jak zachytit rodinnou historii. Významnou část teoretické části práce tvořily poznatky z oblasti orální historie, respektive struktura rozhovorů s pamětníky. Hlavním cílem práce bylo vytvořit tři komiksy, které rodinné příběhy zachycují. Anna Hoffmannová psala, tradičně pod vedením Šárky Kvasničkové, práci s názvem Je libo krátkou, nebo dlouhou cestu?. Spojila tak velmi zajímavým způsobem dvě jinak velmi odlišná témata: moderní diskrétní matematiku a organizaci (v určitém smyslu „nejlepších“) výletních okruhů po známých, respektive památných místech Izraele. Ve své práci pomocí TSP (Travelling Salesman Problem), jinak „problém obchodního cestujícího“, plánovala Anička okružní trasy po Izraeli.

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

■ **Biologická olympiáda**: I letos máme radost z výsledků našich účastníků krajského kola biologické olympiády. Školu úspěšně reprezentovali Filip Meszároš (3. G), Metoděj Stránský a Žofie Strunecká (oba 2. G) a Rebeka Huková (6. G). Nejlepším umístěním bylo 10. místo Metoděje Stránského a 13. místo Žofie Strunecké v kategorii D z celkového počtu 77 účastníků. Gratulujeme všem olympionikům.

■ **Kavárna pro rodiče**: Docent Marek Preiss proslovil přednášku v rámci cyklu vzdělávací kavárny LŠ na téma Transgenerační přenos traumatu. Zabýval se otázkou přenosu traumatu mezi generacemi, zaměřil se hlavně na přenos traumatu přeživších šoa. Představil mechanismy, kterými je trauma přenášeno, např. termín konspirace mlčením (conspiracy of silence), který se stal snad nejrozšířenějším pojmem pro fenomenologii rodinné dynamiky přeživších. *ip*

KAMENY ZMIZELÝCH V DOBŘÍŠI

■ Ve středočeské Dobříši letos poprvé položí stolpersteine, tzv. kameny zmizelých. Také v tomto městě v září a v říjnu 1942 zasáhla násilná deportace téměř sto židovských obyvatel. „První kameny chceme vytvořit pro rodinu lékaře Richarda Frankla, jeho ženy Viktorie a dcery Jiřiny, kteří bydleli v domě č. p. 106. Doktor Frankl byl váženým občanem města, oblíbeným lékařem, členem městské rady,“ uvedla zastupitelka města Jitka Urbanová. A dodala, že město uvítá, pokud by se ozvali dosud neznámí příbuzní této rodiny. Kontakt: urbanova@mestodobris.cz.

INZERCE

■ Levně prodám knihy *Osmnáct století Izraele* od Michaela Kruppa a *Dějiny Židů* od Kurta Schuberta. Kontakt: derys @seznam.cz.

VIKTOR PIVOVAROV VE VELETRŽNÍM PALÁCI

Do listopadu je v Národní galerii ve Veletržním paláci přístupna rozsáhlá výstava obrazů Viktora Pivovarova, ruského židovského malíře, žijícího v Praze. Jmenuje se ***Moskevská gotika*** a zkoumá zásadní témata umělcova díla, počínaje místy, kde strávil dětství, nebo tajemstvími minulosti a konče erotikou a groteskou. Na více než dvou stech děl vytvořených v průběhu padesáti let expozice představuje Pivovarovu bohatou životní dráhu v plné šíři, od surrealistických a konceptuálních obrazů, kreseb a alb vytvořených v Moskvě v sedmdesátých letech 20. století a po přestěhování do Prahy v roce 1982, až po jeho podmanivá nová díla, která jsou vystavena poprvé. Výstava je rovněž vzácnou příležitostí spatřit některé Pivovarovovy nejvýznamnější obrazy, exkluzivně zapůjčené z Ruska. K této významné události se ještě vrátíme.

ZEMŘELA LUDMILA VRKOČOVÁ

Dne 1. dubna zemřela v rodném Táboře ve věku 83 let muzikoložka a redaktorka Ludmila Vrkočová, jedna z prvních, kdo se snažil vnést do povědomí skladatele, kteří byli vězněni v terezínském ghettu.

Po maturitě na gymnáziu v Táboře v roce 1955 studovala obory dějiny hudby u Mirka Očadlíka a filosofii u Milana Machovce na Filosofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. V letech 1960–1965 působila jako redaktorka v Supraphonu. Externě spolupracovala s Československým (posléze Českým) rozhlasem v redakci hudby a publicistiky na stanicích ČRo 3 Vltava a ČRo 2 Praha. V letech 1989–2003 spolupracovala s redakcí Rádia Svobodná Evropa (publicistické relace *Hlasy a ohlasy* a *Otázky naší doby*). Roku 1992 založila své nakladatelství, v němž vydávala především vlastní práce. Pro Českou televizi připravila mimo jiné pořad o skladateli Hansi Krásovi. Připravila k vydání LP desku *Jaroslav Ježek* se vzpomínkami Jana Wericha, Karla Vacka, Ljuby Hermanové, Václava Holzknechta a dalších.

Terezínským umělcům věnovala knihy *Hudba terezínského ghetta* (Jazzová sekce, Praha 1983) a *Requiem sami sobě. Hudební život v terezínském ghettu* (Arkýř, Praha 1993).

Vlastním nákladem vydala například *Slovníček hudebních osobností* (3. vydání 2008) či knihu rozhovorů *Svědectví. Osudy politických vězňů 1947–1976* (2007).

Rodině, přátelům, čtenářům a posluchačům bude velice chybět. (*am*)

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečne blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **jún** slávi sviatok narodenín: pán Juraj Strelinger, nar. 13.6. – 72 rokov, a pán Ivan Belan, nar. 26.6. – 76 rokov. Úprimne jim prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **jún** oslávia narodeniny: pani MUDr. Eva Janovicová – 84 rokov; pani Edita Kamenická – 71 rokov; pani Jana Malovičová – 60 rokov; pani Viera Mayerová – 74 rokov; pani PhDr. Gabriela Mencerová – 80 rokov; pán Ing. Jozef Neumann – 75 rokov; pán Pavol Novák – 73 rokov; pán Otto Šimko – 97 rokov; pán Pavel Weiss – 76 rokov, a pán Štefan Zobel – 72 rokov.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtie

So zármutkom oznamujeme, že v máji zomrela pani Erika Brániková a pani Magdaléna Hradská. Nech je ich duša zviazaná vo zväzku večného života.

Zichronan livracha!

ŽO BRNO

V **červnu** oslaví narozeniny tito naši členové: paní Kateřina Bartošová, nar. 9. 6. – 29 let; pan Zdenko Brandejs, nar. 29. 6. – 86 let; paní Růžena Hanáčková, nar. 9. 6. – 71 let; paní Judita Havelková, nar. 20. 6. – 61 let; paní Marcela Hřebíčková, nar. 16. 6. – 92 let, pan David Mayer, nar. 2. 6. – 42 let, Maxmilián Mayer, nar. 21. 6. – 6 let, pan Josef Ondra, nar. 11. 6. – 63 let; pan Petr Pisk, nar. 28. 6. – 47 let; paní Kateřina Rusňáková, nar. 8. 6. – 39 let; paní Veronika Ruth Slavíková, nar. 17. 6. – 37 let, a paní Iva Vlčková, nar. 25. 6. – 40 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **červnu** oslaví jubileum naši členové: pan RNDr. Tomáš Bartoň – 59 let; paní Ing. Olga Bauerová – 44 let; pan Vladimír Erban – 69 let; pan Ladislav Faigl – 34 let; Jakub Frejlach – 11 let; pan ThDr. Ivan Kohout – 37 let; pan Ing. Daniel Malý – 53 let; paní Jana Palkovičová – 71 let; pan Oleksandr Shytyi – 60 let; paní Channa Šimonová – 36 let; paní Naděžda Tyrpaková – 27 let; paní Lyubov Tyrpaková – 61 let, a pan Petr Wellemín – 70 let. Srdečně blahopřejeme.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **červnu** oslaví narozeniny: paní MUDr. Růžena Möstlová, nar. 5.6. – 72 let; pan Chaim Kočí, nar. 7.6. – 44 let; pan Ing. Petr Lewi, nar. 15.6. – 88 let, a pan Ing. Hanuš Hron, nar. 18.6. – 96 let. Přejeme jim pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY Z OBCÍ

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim členom, ktorí v **júni** oslávia sviatok narodenín: pán Mgr. Róbert Bayer – 58 rokov; pán JUDr. Alexander Fuchs – 73 rokov; pani MUDr. Edita Gánoczyová – 69 let; pán Pavol Grossmann –68 rokov; pani MUDr. Ľudmila Grossmannová – 64 rokov; pán Robert Ílles – 59 rokov; pán Ing. Pavol Jesenský – 60 rokov; pani Mgr. Katarína Kamenská – 68 rokov; pán Gabriel Klein – 82 rokov; pán PhMr. Peter Novák – 69 rokov; pán Ing. Ivan Vesel – 76 rokov; pani Kristína Schleger Gati – 51 rokov, a pani Katarína Hermelová – 69 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V červnu oslaví narozeniny: paní Margit Příborská, nar. 4.6. – 94 let; pan Pavel Gerö, nar. 6.6. – 75 let; paní Olga Hronová, nar. 9.6. – 45 let, a pan Michal Hron, nar. 18.6. – 72 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **červnu** oslaví jubileum: paní Mgr. Zuzana Talášková, nar. 25.6. – 56 let; paní Daniela Zavadilová, nar. 23.6. – 83 let; paní Monika Janáček, nar. 10.6. – 47 let, a pan Julius Meinl, nar. 9.6. – 62 let. Přejeme jim hodně zdraví a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **červnu** oslaví narozeniny: paní Ing. Tereza Kohoutová – 35 let; paní Iva Kinclová – 60 let; paní Dagmar Löwyová – 41 let; pan Ing. Ivan Martin – 73 let, a pan Jan Schwarz – 74 let. Všem přejeme pevné zdraví a dobrou mysl do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **červnu** oslavují narozeniny: paní Věra Čeňková, nar. 4.6. – 95 let; paní Albertina Farská, nar. 5.6. – 100 let; paní Eva Formánková, nar. 24.6. – 85 let; paní Hana Hnátová, nar. 20.6. – 97 let; paní Helena Horáčková, nar. 4.6. – 87 let; paní Josefa Kačenová, nar. 8.6. – 83 let; pan Jiří Koráb, nar. 17.6. – 81 let; paní Eva Lišková, nar. 30.6. – 92 let; pan Jiří Navrátil, nar. 5.6. – 75 let; paní Franciska Pelc, nar. 12.6. – 89 let; pan Jiří Reiner, nar. 7.6. – 82 let; paní Karla Reková, nar. 24.6. – 98 let; pan Petr Riesel, nar. 3.6. – 88 let; paní Etti Minaševna Shaer, nar. 10.6. – 86 let; paní Naděžda Sikytová, nar. 27.6. – 86 let; paní Liduška Lea Skácelová, nar. 18.6. – 88 let; paní Alena Šourková, nar. 6.6. – 93 let; pan Tomáš Veselý, nar. 27.6. – 81 let; pan Gustav Vlček, nar. 5.6. – 80 let; paní Zuzana Závadová, nar. 12.6. – 83 let, a paní Myra Zelinková, nar. 29.6. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že v pátek 23. dubna zesnula ve věku 95 let paní Hana Trávová. Nechť je její duše vevázána do svazku věčného života. *Zichrona livracha!*

S lítostí oznamujeme, že 10. května před půlnocí zemřela ve věku 97 let paní Věra Milcherová. Se zesnulou jsme se rozloučili 13. 5. na Novém židovském hřbitově v Praze. *Zichrona livracha!*

ŽNO PREŠOV

V **júni** oslávi narodeniny: pán Peter Červeňák – 33 rokov; pán Ing. Bernhard Eckhaus – 67 rokov; pán PhDr. Miloš Kriššák, Ph.D. – 40 rokov, a pán MUDr. Ivan Schvalb – 64 rokov. Jubilantom prajeme z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **červnu** oslaví své narozeniny: paní Drahomíra Krásová, nar. 5.6. – 66 let, a paní Alena Šplíchalová, nar. 30. 6. – 71 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TRENČÍN

V mesiaci **jún** oslávia narodeniny: pani Eva Héberová – 72 rokov; pani Oľga Rumanovská – 79 rokov, a pani Ing. Natalia Kazatsker – 67 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **červnu** oslaví narozeniny pan Daniel Narwa a paní Michaela Fišerová. Přejeme jim pevné zdraví a osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

ZPRÁVY ZE SVĚTA

„OHLASY“ NA GAZU

V souvislosti s květnovými útoky členů palestinského Hamásu v Gaze a odvetou izraelské armády se již tradičně, jako během každé války v Gaze, konaly v arabských, západoevropských a amerických městech protiizraelské protesty; demonstrace na podporu Palestiny se uskutečnily také na Novém Zélandu, v Turecku či v africké Keni. Pochody svolávali i podporovatelé Izraele a jeho práva na sebeobranu: konaly se v New Yorku, ale také v Londýně, Paříži či Římě.

Velký počet propalestinských a protiizraelských demonstrací zaznamenala Velká Británie, v Londýně zazněly od lidí z davu tak brutální urážky židovského státu a Židů, že se proti nim – jako proti „nepřijatelnému podněcování k protižidovské nenávisti“ – ohradil starosta, čerstvě znovuzvolený Sadiq Khan. Newyorský guvernér Andrew Cuomo pak kvůli četným antisemitským útokům nařídil zesílenou policejní ochranu židovských čtvrtí.

NA DEMONSTRACE BEZ HVĚZDY

Felix Klein, německý pověřenec pro boj s antisemitismem, žádá, aby země přijala zákaz nošení Davidovy hvězdy při demonstracích proti pandemickým opatřením. Klein zdůrazňuje, že když si lidé na demonstracích připínají židovské hvězdy a srovnávají tak hygienická opatření během pandemie s protižidovskými zákazy během holokaustu, vede to k umenšování tragédie vyvražďování Židů během nacistického režimu. Některá města, jako například Mnichov, nosit Davidovu hvězdu na demonstrace již zakázala. Klein také upozornil na to, že dříve nepropojené antisemitské skupiny nyní našly společné téma: protižidovské konspirační teorie o vzniku a šíření koronaviru.

TRAGÉDIE U LAGO MAGGIORE

V květnu zpravila média o tragédii, která se stala na zcela nečekaném místě: v horách nad italským jezerem Lago Maggiore. Za krásného slunného bezvětrného dne se zřítila lanovka vedoucí z městečka Stresa na horu nad jezerem. „Jdeme k lanovce. Je tu jako v ráji,“ napsal v SMS přátelům italský pár. Mezi 14 mrtvými byli Italové a také pět členů izraelské rodiny Biranových: Mladí manželé Amir, jenž studoval na Univerzitě v Pavii a byl aktivní v milánské židovské komunitě, jeho žena Tal Peleg, dvouletý syn Tom a Talini rodiče Barbara (71) a Jicchak (83) Cohenovi. Katastrofu s mnoha zraněními přežil druhý syn, pětiletý Eitan. Příčina neštěstí se vyšetřuje.

Jaroslav Róna v Madridu. Foto Stanislav Škoda.

IZRAEL BEZ ROUŠEK

Izraelský ministr zdravotnictví rozhodl, že v červnu by se země mohla vrátit z velké části k normálnímu životu a odložit respirátory a roušky, a to i ve vnitřních prostorách. S více než polovinou obyvatel naočkovanou a minimálním výskytem nových případů si Izraelci tedy budou moci skutečně vydechnout a do země budou smět od poloviny měsíce i skupiny turistů, čítajících maximálně 30 osob. Po příletu do Izraele absolvují test.

ANTISEMITISMUS V ČÍNSKÉ TELEVIZI

Izraelské velvyslanectví v Číně kritizovalo „bezostyšný antisemitismus“ čínské státní televize CCTV, která vysílá globálně v angličtině. Moderátor mluvil o „mocné židovské lobby v USA“ a prohlásil, že „Židé v USA kontrolují finance, média a internet“.

Pořad se týkal války v Gaze. Podle mluvčího ambasády nemá velvyslanectví k věci co dodat a od provozovatele televizního kanálu CCTV neobdrželo žádnou reakci.

NA POČEST KRÁLOVNY

Na oslavu 70. výročí trvání vlády královny Alžběty II. (na trůn britského Společenství národů nastoupila v únoru 1952) se mj. chystá projekt nazvaný Green Canopy (Zelený baldachýn či Zelená nebesa): Od podzimu 2021 do konce následujícího roku budou jedinci, komunity, školy a organizace sázet „jubilejní stromy“. Plán podpořili i náboženští představitelé. Vrchní rabín Ephraim Mirvis prohlásil: „V židovské tradici jsou stromy jako lidé, oba mohou být požehnáním a ochranou prostředí.“ Tento způsob, jak uctít platinové výročí královniny vlády, pochválili i arcibiskup canterburský a islámští, hinduističtí a další duchovní.

Díky baldachýnu se upozorní na 70 vzácných starých lesů v Británii a lidé se naučí rozpoznat 70 starých dřevin.

RÓNA V MADRIDU

Autor proslulého pomníku Franze Kafky na Starém Městě v Praze a jezdecké sochy Jošta Lucemburského v Brně vystavuje své práce vůbec poprvé ve Španělsku. Výstava nazvaná *Jaroslav Róna: Sochy a obrazy* bude k vidění v madridské galerii Centro Sefarad od 1. června do 23. července. Výstavu připravilo České centrum Madrid ve spolupráci s Rónovou manželkou Lucií, architektkou a kurátorkou. Na přípravě se podílely Velvyslanectví ČR ve Španělsku a galerie Centro Sefarad Israel.

Kulturní provoz ve Španělsku se sice v postcovidovém období ještě nerozjel na plné obrátky, řada galerií, divadel a koncertních sálů se však začíná otevírat veřejnosti. Výstava Jaroslava Róny tak je první přehlídkou výtvarného umění otevřenou pro veřejnost v galerii Centro Sefarad Israel na madridské ulici Calle Mayor po rok a půl dlouhé pauze. **(am, sš)**

ראש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daníček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007 (16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 6. 2021. **Cena 30 Kč** (1,20 €)